

ن. 7

262

262 - 0

قانون پختہ کی حیوانی

2012/2

امام العصر والنجوم مولانا نور الحسن رحمہ اللہ تعالیٰ

مکتبہ فادریہ © لاہور

چند نادر علمی اور تاریخی کتابیں

جناب مولانا امجد علی صاحب کے نامور مجاہد علامہ فضل حق

باغی ہندوستان

خیر آبادی اور ان کے سلسلہ کے دیگر مشہور زمانہ افاضل

کے عالمانہ اور مجاہدانہ کارنامے، تصنیف علامہ فضل حق خیر آبادی، ترجمہ و تقدیم عبدالشاہد خان شروانی
قیمت ۱۸/۰۰

۱۹۲۵ء - ۱۹۴۷ء مرتبہ جناب

خطبات آل انڈیا سنی کانفرنس

محمد جلال الدین قادیانی

جس میں تحریک پاکستان کے مخفی گوشے پہلی بار بے نقاب ہوتے ہیں۔ برصغیر میں پیش آمد حالات پر
علماء اہل سنت کے بے لاگ تبصرے، تاریخ سے دلچسپی رکھنے والوں کیلئے دستاویزی ثبوت، قیمت ۲۱/۰۰

پاکستان کے پونے دو صد علماء کے پاکیزہ حالات
زندگی اور علمی، سیاسی، ملکی و ملی خدمات کا

تذکرہ اکابر اہل سنت (پاکستان)

دل نواز مرقع، تالیف محمد عبدالحکیم شرف قادری
قیمت ۳۰/۰۰

فاضل بریلوی اور ترک موالات

تحریک ترک موالات کے پس منظر اور علماء
اہل سنت کے موقف پر تفصیلی گفتگو۔

از پروفیسر محمد مسعود احمد، پرنسپل گورنمنٹ سائنس کالج سکرنند (سندھ) قیمت ۵۰-۴

المبین

بیمثال خواص کی بناء پر دنیا کی تمام زبانوں پر عربی زبان کی فوقیت پر منفرد کتاب جسے
علامہ اقبال، پروفیسر برائون اور نواب حبیب الرحمن شروانی نے سجد سراہا۔ تصنیف

مولانا سید سلیمان اشرف بہاری خلیفہ اعلیٰ حضرت بریلوی و سابق صد شعبہ دینیات مسلم یونیورسٹی علیگڑھ، قیمت ۱۳/۵۰

النبر اس شرح شرح عقائد

از علامہ عبدالعزیز پھاروی، فوٹو آفسٹ طباعت،
رنگین کاغذ قیمت مجلد ۴۰/۰۰، غیر مجلد ۳۰/۰۰

شرح میرزا اہد ملا جلال

از علامہ عبدالحق خیر آبادی، فوٹو آفسٹ طباعت،
رنگین کاغذ، قیمت ۱۳/۵۰

مکتبہ قادریہ لاہور

سلسلہ اشاعت نمبر (۱۰)

الصَّرْفُ أُمَّ الْعُلُومِ وَالنَّحْوُ أَبُوهَا

قوانین صرف پر مشتمل بہترین کتاب

2012/4

قانونِ چھبوی

تالیف

امام اصراف والنحو مولانا نور الحسن رحمہ اللہ تعالیٰ

۱۳۹۵ھ ناشر ۱۹۷۵ء

مکتبہ قادیان

جامعہ نظمیہ رضویہ اندرون لاہوری دروازہ لاہور
فون ۶۸۳۵۲

قیمت: چار روپے

کتبہ شاہ محمد حشتی سیالوی نقو

داسطے شائع ہر علم دے جانتا ترہیاں امران داضوری ہے، اول تعریف اُس علم دی
 تاں جے طالب شے مجہول دانہ ہووے، دوہجا موضوع اُس علم داتاں جے مقصود اپنا نگاہ
 رکھے غیر مقصود تھیں، تریجا غرض اس علم دی تاں جے کوشش اُس دی عبث نہ ہووے
 تعریف علم صرف دی الصَّرفُ عِلْمٌ بِأَصُولٍ يُعْرَفُ بِهَا أَحْوَالُ أَيْدِيَةِ الْكَلِمَةِ
 الَّتِي لَيْسَتْ بِأَعْرَابٍ - موضوع الْكَلِمَةِ مِنْ حَيْثُ الصِّيغَةُ غَرَضٌ إِسْدَى
 صِيَانَةُ الذَّهْنِ عَنِ الْخَطَا اللَّفْظِيِّ مِنْ حَيْثُ الصِّيغَةُ -

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

مقدمہ صرف

مقدمہ اور اصطلاح طائفہ من الکلام يتوقف عليه الشروع فيه ۲
 عرب والے وچ اصطلاح اپنی دے زبرنوں فتحہ، زبرنوں کسرہ، پے
 نوں ضمہ اکھدے ہیں۔ ایہ نام انہاندے خاص خاص ہیں، عام نام انہاندہ صرک
 ہے جس حرف تے فتحہ ہوئے اسنوں مفتوح، جس تے کسرہ ہوئے اس نوں مکسور
 جس تے ضمہ ہوئے اسنوں مضموم اکھدے ہیں، ایہ بھی نام انہاندے خاص ہیں
 نام انہاندہ متحرک ہے، نہ ہونے حرکت دے نوں سکون اکھدے ہیں، جس تے
 ہوئے اسنوں ساکن، جس حرف تے دو حرکتیں ہیں دوہی حرکت نشانی توہین

ہوندی ہے۔ توین نون ہوندا ہے ساکن، جو پڑھیا ویندا ہے نال حرکت آخر کلمے دی دے۔
کلمہ اوہ لفظ ہے جو وضع کب بنا گیا واسطے معنی مفرد دے۔ کلمے پوری عرب دے
ترے قسم ہیں، اسم و فعل و حرف۔ اسم اوہ کلمہ ہے جو سمجھیا جاوے معنی اوس داسوا جوڑنے
کلمے پوری دے اتے جڑیا ہونا نال کسے زمانے دے نہ ہووے اوہناں ترہیاں تھیں
مثال چوین رَجُلٌ وَفَرَسٌ اتے فعل اوہ کلمہ ہے جو سمجھیا جاوے معنی اوس داسوا جوڑنے
کلمے پوری دے اتے جڑیا ہویا ہووے نال کسے زمانے دے انہاں ترہیاں تھیں
مثال چوین حَرَبٌ يَضْرِبُ اتے حرف اوہ کلمہ ہے جو نہ سمجھیا جاوے معنی اوسدا
سوا جوڑنے کلمے پوری دے۔ مثال ساریاں دی ذَهَبْتُ مِنَ الْبَصْرَةِ إِلَى الْكُوفَةِ، ذَهَبْتُ
فعل، بصرہ کوفہ اسم، مِنْ، الی حرف۔ اسم اپنے گھروچ دو قسم ہے ظاہر اتے ضمیر۔ ضمیر
اوہ اسم ہے جو میان کینا ویندا ہے نال اسدے متکلم یا مخاطب یا غائب تھیں، مثال ساریاں
دی اَنَا أَنْتَ هُوَ مَا وَ اس دے سب اسم ظاہر ہے۔ اوہ اسم ضمیر ترے قسم ہے مرفوع،
منصوب، مجرور۔ مرفوع نشانی فاعل دی، منصوب نشانی مفعول دی، مجرور نشانی مضاف
الی دی۔ باز مرفوع دو قسم ہے متصل اتے منفصل، مثال منفصل دی هُوَ هُمَا هُمْ هِيَ
هُمَا هُنَّ أَنْتَ أَنْتُمْ أَنْتَا أَنْتُنَّ أَنْتُمْ أَنْتُنَّ أَنْتُنَّ أَنْتُنَّ مِنْتُنَّ مِنْتُنَّ مِنْتُنَّ
اتے مستتر۔ بارہ اوہ ہے جو ظاہر پڑھیا جاوے اتے مستتر اوہ ہے جو ظاہر نہ پڑھیا جاوے
بلکہ اپنے کولوں اعتبار کر ليوے، مثال بارہ دی ضَرَبَ بِأَضْرَبُوا۔ اوہ حرف جو وچہ آخر
ضَرَبَ دے ٹوندے ہیں سوا تانیت ساکن دے سب ضمیر مرفوع متصل بارہ ہیں۔ مستتر
دو قسم ہے ہک واجب الاستتار، ہک جائز الاستتار۔ واجب الاستتار اوہ ہوندا ہے جو
وچہ فعل مضارع دے اتے وچہ انہاں فعلوں دے جو بنائے جاندا ہے بین مضارع تھیں

رہنے شکل اتنے معنی ہو رہی دے، سمیت باقی رکھنے مادہ مصدر دے مشتق ست قسم
ہے، اسم فاعل، اسم مفعول، اسم تفضیل، صفت مشبہ، صیغہ مبالغہ دا، انہاں پنجیاں
وہ اسماء صفت بھی کہندے ہین، اسم آلہ، اسم ظرف، ہک جاہد ہے جو نہ مصدر ہے
مشتق مصدر تھیں ہے۔ جاہد ترے قسم ہے ثلاثی، رباعی، خماسی۔ ہر ایک دو دو قسم
ہے مجرد اتے مزید۔ مجرد اوہ ہے جو تمامی حرف اوکس دے اصلی ہوون زائد کوئی
نہ ہووے، اتے مزید اوہ ہے جو وچہ اس دے کوئی حرف زائد ہووے، اتے
حرف اصلی اوہ ہے جو وچہ تمامی گرداناں کلمے دیاں دے پایا جاوے اتے وچہ
وزن کرنے دے مقابلے فار یا عین یا لام کلمے دے پوے۔ زائد اوہ ہے جو اس
طرح نہ ہووے جس کلمے نوں وزن کرے اس نوں موزون اکھدے ہین اتے فار
و عین و لام نوں میزان اکھدے ہین۔ معنی وزن دا ایہ ہے جو بنا لینا کلمے فار عین لام
دے نوں مثل کلمہ موزون دے۔ جو حرف برابر فار کلمے دے پوے اسنوں فار کلمہ جو
حرف برابر عین کلمے دے پوے اس نوں عین کلمہ، جو حرف برابر لام دے پوے
اس نوں لام کلمہ دے ہین جو حرف پڑھنے وچہ پہلوں آوے اس نوں ما قبل، جو تہ چھ آوے
اس نوں ما بعد اکھدے ہین۔ فعل دو قسم ہے ثلاثی اتے رباعی، ہر ایک دو دو قسم ہے
مجرد اتے مزید، ایہ پر مصدر اتے مشتق وچہ بولنے مجرد اتے مزید دے تابع فعل ماضی
اپنے دے ہین جو کوئی اسم اتے فعل معرب ہین، انہاں ستاں ستاں تھیں باہر نہیں، بیت
اصح است و مثال است و مضاعف
لفیف و ناقص و مہموز و اجوف

صحیح اوہ کلمہ ہے جو کوئی حرف اصلی اوکس دا ہمزہ اتے حرف علت دا

انہ ہونے سے اتنے عین اتنے لام کلمہ اس ^{داہلی جنس تھیں نہ ہونے سے مثال اس}
دی ضَرْبٌ ضَرْبٌ بِرُوزِنٍ فَعْلٌ وَفَعْلٌ مِ-

حرف علت دے ترے بین واؤ اتنے الف اتنے یاہ، جدا کٹھا کرے کلمہ
وای داہوندا ہے جو صادر ہوندا ہے، رب والیاں تھیں ^{وقت پہنچنے کسے دروے}
حرف علت نام کہ روتد واؤ الف ویاہ
ہر کراد دے رسد لاچار گوید واگے

بیت

مہموزا وہ کلمہ ہے جو کوئی حرف اصل اس داہمزہ ہونے جبکہ ہمزہ مقابلے
فائلے دے ہونے سے اس نون مہموزا الفاء اکھدے ہیں، جبکہ ہمزہ مقابلے عین کلمے
دے ہونے سے اس نون مہموزا العین اکھدے ہیں، جبکہ ہمزہ مقابلے لام کلمے دے
ہونے سے اس نون مہموزا اللام اکھدے ہیں۔
^{چوں امر واخذ ۱۲} ^{چوں سال ۱۲}

مثال اوہ کلمے سے جو قار کلمے اس کے کوئی حرف داہونے سے، جبکہ واؤ تاں
مثال واؤی، جبکہ یا تاں مثال یاہی ^{چوں یسر بر وزن فعل ۱۲}

اجوت اوہ کلمہ ہے جو کوئی عین کلمہ اس دے حرف علت داہونے سے، جبکہ
واؤ ہونے سے، تاں اجوت واؤی، جبکہ یاہ ہونے سے تاں اجوت یاہی۔
^{چوں نالو بر وزن فعل ۱۲} ^{چوں باع بر وزن فعل ۱۲}

ناقص اوہ کلمہ ہے جو کوئی لام کلمہ اس دا حرف علت داہونے سے، جسے کہ
واؤ ہونے سے تاں ناقص واؤی، جبکہ یاہ ہونے سے تاں ناقص یاہی۔
^{چوں دعا بر وزن فعل ۱۲} ^{چوں رمی بر وزن فعل ۱۲}

لفیف دو قسم ہے لفیف مفروق اتنے لفیف مقرون، لفیف مفروق اوہ
کلمہ ہے جو قار کلمے اتنے لام کلمے اس دے حرف علت داہونے سے اتنے لفیف مقرون
اوہ کلمہ ہے جو عین کلمے اتنے لام کلمہ اس دا حرف علت داہونے سے۔
^{چوں وتی بر وزن فعل ۱۲} ^{چوں طوی بر وزن فعل ۱۲}

مضاعف دو قسم ہے مضاعف ثلاثی اتے مضاعف رباعی مضاعف ثلاثی
 کلمہ ہے جو عین اتے لام کلمہ اوس داہکی جنس تھیں ہوں جو یں مَدُّ و مَدَّ پر وزن
 نل و فَعَلَ مضاعف رباعی اوہ ہے جو کوئی فار اتے لام اول، عین اتے لام ثانی
 ن داہکے جنس تھیں ہوں جس کلمے نوں بنا کر یے اس نوں مبنی اکھدے ہین
 ن کلمے تھیں بنا کیتا جاوے اس نوں مبنی مَنِّہ اکھدے ہین طریقہ بنا کرنے دا
 ہے جسے شکل مبنی دی ویکھ کے دوچہ مبنی منہ دے تغیر تبدیل وابد اکھاٹا کر کے شکل
 مبنی بنا دینا۔ (تمام شد مقدمہ صرف)

شروع ابناے باب اول

فعل ماضی معلوم

مبنی ماضی معلوم
 ضرب سے بنا کر دند حرف اول بر حال خود گذاشته ثانی رافتہ داده
 تنوین ممکن علامت اسمیت را حذف کردند آخرش را مبنی بر فتح ساختند ضرب شد
 ضرباً را از ضرب بنا کردند، الف علامت تشنیہ و ضمیر فاعل در آخرش در آوردند
 ضرباً شد۔ ضربوا را از ضرب بنا کردند، واو ساکن علامت جمع مذکر و ضمیر فاعل در
 آخرش در آورده ماقبل واو را صمہ دادند ضربوا شد۔ ضربت را از ضرب بنا
 کردند، تا ساکنہ محض علامت تانیث در آخرش در آوردند ضربت شد۔ ضربتاً
 را از ضربت بنا کردند، الف علامت تشنیہ و ضمیر فاعل در آخرش در آورده ماقبل الف را

ضرب سے از ضرباً بنا کر دند حرف اول بر حال خود گذاشته ثانی رافتہ داده
 تنوین ممکن علامت اسمیت را حذف کردند آخرش را مبنی بر فتح ساختند ضرب شد۔
 ضرباً را از ضرب بنا کردند، الف علامت تشنیہ و ضمیر فاعل در آخرش در آوردند
 ضرباً شد۔ ضربوا را از ضرب بنا کردند، واو ساکن علامت جمع مذکر و ضمیر فاعل در
 آخرش در آورده ماقبل واو را صمہ دادند ضربوا شد۔ ضربت را از ضرب بنا
 کردند، تا ساکنہ محض علامت تانیث در آخرش در آوردند ضربت شد۔ ضربتاً
 را از ضربت بنا کردند، الف علامت تشنیہ و ضمیر فاعل در آخرش در آورده ماقبل الف را

فتح دادند ضَرْبَتَا شَدَّ، ضَرْبِنَ رَا از ضَرْبَتِ بِنَا کردند، نون مفتوحه علامت جمع مؤنث
 و ضمیر فاعل در آخرش در آوردند ضَرْبَتِنَ شد پس اجتماع دو علامت شد، تا واحده را حذف
 کرده ما قبلش را ساکن کردند تا توالی اربع حرکات لازم نیاید ضَرْبِنَ شد. ضَرْبَتِ
 را از ضَرْبِ بِنَا کردند، تا مفتوحه علامت خطاب و ضمیر فاعل در آخرش در آورده ما قبلش
 را ساکن کردند تا توالی اربع حرکات لازم نیاید ضَرْبَتِ شَدَّ ضَرْبَتَا رَا از ضَرْبَتِ بِنَا
 کردند، الف علامت تشبیه و ضمیر فاعل در آخرش در آورده ما قبلش را فتح دادند
 ضَرْبَتَا شَدَّ پس میم مفتوحه میان تار و الف در آورده ما قبلش را ضمیر دادند،
 ضَرْبَتَا شَدَّ ضَرْبَتُمُ رَا از ضَرْبَتِ بِنَا کردند، واو ساکن علامت جمع مذکر و ضمیر
 فاعل در آخرش در آوردند ضَرْبَتُوا شَدَّ، پس میم مضموم میان تار و واو در آورده ما
 قبلش را ضمیر دادند ضَرْبَتُمُوا شَدَّ، پس واو را حذف کرده میم را ساکن کردند، لِصَحِّ
 الْوَقْفِ عَلَيْهِنَّ ضَرْبَتُمُ شَدَّ ضَرْبَتِ بِنَا کردند، فتح تار را بکسر بدل کردند
 ضَرْبَتِ شَدَّ ضَرْبَتَا رَا از ضَرْبَتِ بِنَا کردند، الف علامت تشبیه و ضمیر فاعل در
 آخرش در آوردند و ما قبلش را فتح دادند ضَرْبَتَا شَدَّ پس میم مفتوحه میان تار و الف
 در آورده ما قبلش را ضمیر دادند ضَرْبَتَا شَدَّ ضَرْبَتِنَ رَا از ضَرْبَتِ بِنَا کردند
 نون علامت جمع مؤنث و ضمیر فاعل در آخرش در آوردند ضَرْبَتِنَ شد، پس میم
 ساکن میان تار و نون در آورده ما قبلش را ضمیر دادند ضَرْبَتِنَ شد، پس میم و
 نون قریب المخرج بهم آمدند میم را النون کرده نون را در نون او غام کردند ضَرْبَتِنَ

له خواه از یک جنس باشد خواه از دو جنس مثال چون ضَرْبِنَ که در اصل ضَرْبَتِنَ بود قاعده یکم آوان
 دو علامت تانیث دیاں داوچه فعل دے مطلقاً منع ہے اتے وچہ اسم دے اوس وقت جے ہکی جنس تھیں
 ہوں جیکر ہکے جنس تھیں نہ ہوں تاں جائز ہے اتے عمل وچہ ایہ گل پائی نہیں گئی۔

شد ضَرْبَتْ رَا از ضَرْبِ بِنَا کردند، تاء مضمومه علامت واحد متکلم و ضمیر فاعل در آخرش در آورده ما قبلش را ساکن کردند تا توالی اربع حرکات لازم نیاید ضَرْبَتْ شد - ضَرْبَتْ رَا از ضَرْبَتْ بِنَا کردند، تاء واحده را حذف کرده بجایش ناء علامت متکلم مع الی غیره آورده ضَرْبَتْ نَشَد -

فعل ماضی مجهول

ضَرْبَ الی آخره رَا از ضَرْبَ الی آخره بِنَا کردند، حرف اول را ضمه داده ما قبل آخره کسره دادند ضَرْبَ الی آخره شد -

فعل مضارع معلوم

يَضْرِبُ تَضْرِبُ أَضْرِبُ نَضْرِبُ رَا از ضَرْبِ بِنَا کردند، یک حرف مفتوحه از حروف اَئِنَّ لِسْکُونِ فاء کلمه در اولش در آورده ما قبل آخره کسره داده ضمه عربی در آخرش در آورده يَضْرِبُ تَضْرِبُ أَضْرِبُ نَضْرِبُ شدند، يَضْرِبَانِ تَضْرِبَانِ رَا از يَضْرِبُ تَضْرِبُ بِنَا کردند، الف علامت تشبیه و ضمیر فاعل و نون مکسوره عوض ضمه که در واحد بود در آخرش در آورده ما قبل الف را فتحه دادند يَضْرِبَانِ تَضْرِبَانِ شدند يَضْرِبُونَ تَضْرِبُونَ رَا از يَضْرِبُ تَضْرِبُ بِنَا کردند، واو ساکن علامت جمع مذکر ضمیر فاعل و نون مفتوحه عوض ضمه که در واحد بود، در آخرش در آورده ما قبل واو را ضمه دادند. يَضْرِبُونَ تَضْرِبُونَ شدند يَضْرِبِينَ رَا از تَضْرِبُ بِنَا کردند، نون مفتوحه علامت جمع مؤنث و ضمیر فاعل در آخرش در آورده ما قبلش را ساکن کرده و تاء واحده را حذف

کرده بجایش یار آوردند یَضْرِبُنْ شد. تَضْرِبُیْنِ را از تَضْرِبُ بنا کردند
 یار ساکنه علامت تانیث و ضمیر فاعل نزد بعض و نون مفتوحه عوض ضممه که در تَضْرِبُ بود
 در آخرش در آورده ما قبل یار را کسره دادند تَضْرِبُیْنِ شد تَضْرِبَانِ را از
 تَضْرِبُیْنِ بنا کردند، یار واحده را حذف کرده بجایش الف علامت تشبیه و ضمیر
 فاعل در آورده فتحه نون را یکسره بدل کردند و ما قبل الف را فتحه دادند تَضْرِبَانِ
 شد. تَضْرِبُیْنِ را از تَضْرِبُیْنِ بنا کردند، یار و نون واحده را حذف کرده بجایش
 نون مفتوحه علامت جمع مؤنث و ضمیر فاعل در آخرش در آورده ما قبلش را
 ساکن کردند تَضْرِبُنْ شد.

فعل مضارع مجہول

یَضْرِبُ تَضْرِبُ أَضْرِبُ نَضْرِبُ الی آخره را از یَضْرِبُ تَضْرِبُ أَضْرِبُ
 نَضْرِبُ بنا کردند، حرف اول را ضممه داده ما قبل آخر را فتحه دادند یَضْرِبُ تَضْرِبُ
 أَضْرِبُ نَضْرِبُ شدند.

بنای اسم فاعل

ضَارِبٌ را از یَضْرِبُ بنا کردند، یاء حرف مضارعت را حذف کرده فاعل کلمه
 را فتحه داده بعده الف علامت اسم فاعل در میان فار و عین در آورده تنوین ممکن علامت
 اسمیت در آخرش در آورده ضَارِبَانِ را از ضَارِبٌ بنا کردند الف علامت تشبیه
 و نون مکسوره عوض ضممه یا تنوین یاء هر دو که در واحد بودند در آخرش در آورده ما قبل

الف را فتحه دادند ضارِ بَانَ شد ضارِ بُونَ را از ضارِبُ بنا کردند، و او ساکن
 علامت جمع مذکر سالم و نون مفتوحه عوض ضمّه یا تنوین یا هر دو که در واحد بود در آخرش
 در آورده ما قبل الف را ضمه دادند ضارِ بُونَ شد ضَرِبَةٌ را از ضارِبُ بنا کردند
 حرف اول را بر حال خود گذاشته الف و حدانِ احذف کرده عین و لام کلمه را فتحه
 داده بعده تا متحرک علامت جمع تکسیر در آخرش در آورده و ضَرِبَةٌ شد ضَرَابٌ
 را از ضارِبُ بنا کردند، فاء کلمه را ضمه داده الف و حدانِ احذف کرده عین کلمه را مشدّد

مفتوح ساخته بعده الف علامت

جمع تکسیر در آخرش در آورده و ضَرَابٌ شد ضَرِبٌ را از ضارِبُ بنا کردند، فاء
 کلمه را ضمه داده الف و حدانِ احذف کرده عین کلمه را مشدّد مفتوح ساختند ضَرِبٌ
 شد ضَرِبٌ را از ضارِبُ بنا کردند، فاء کلمه را ضمه داده الف و حدانِ احذف
 کرده عین کلمه را ساکن کردند ضَرِبٌ شد ضَرِبَاءُ را از ضارِبُ بنا کردند، فاء کلمه
 را ضمه داده الف و حدانِ احذف کرده عین و لام کلمه را فتحه داده بعده الف ممدوده
 علامت جمع تکسیر در آخرش در آورده تنوین ممکن را حذف کردند برای منع صرف
 ضَرِبَاءُ شد ضَرِبَانَ را از ضارِبُ بنا کردند، فاء کلمه را ضمه داده الف و حدانِ
 حذف کرده عین کلمه را ساکن کرده بعده الف و نون علامت جمع تکسیر در آخرش
 در آورده ما قبل الف را فتحه دادند ضَرِبَانَ شد ضَرَابٌ را از ضارِبُ بنا کردند
 فاء کلمه را کسره داده الف و حدانِ احذف کرده عین کلمه را فتحه داده بعده الف علامت
 جمع تکسیر در آورده و ضَرَابٌ شد ضَرُوبٌ را از ضارِبُ بنا کردند، فاء عین کلمه را ضمه داده

الف و صا نما حذف کرده بعده واو ساکن علامت جمع تکسیر در آوردند ضووب شد
ضاربه را از ضارب بنا کردند، تا متحرک علامت تانیت در آخرش در آورده ما بش
رافتحه دادند ضاربه شد ضاربتان را از ضاربه بنا کردند، الف علامت تثنيه
و نون مکسوره عوض ضمہ یا تنوین یا هر دو که واحده بوده در آخرش در آورده ما قبل
الف را فتحه دادند ضاربتان شد ضاربات را از ضاربه بنا کردند، الف و تا
علامت جمع مؤنث سالم در آخرش در آورده ما قبل الف را فتحه دادند ضاربات
شد پس اجتماع دو علامت تانیت شد تا واحد را حذف کردند ضاربات شد ضوارب
را از ضاربه بنا کردند، حرف اول را بر حال خود گذاشته ثانی را با و مفتوحه بدل کرده
سیوم جا علامت جمع تکسیر در آورده حرفیکه ما بعد علامت جمع تکسیر شد آنرا کسره
داده تا واحد تنوین ممکن را حذف کردند از برای ضدیت و منع صرف ضوارب شد
ضوب را از ضاربه بنا کردند، فاء کلمه را ضمہ داده الف واحده را حذف کرده عین کلمه
را مشدود مفتوح ساخته تا واحد را حذف کردند ضوب شد ضووب و ضووبه
را از ضارب و ضاربه بنا کردند، حرف اول را ضمہ داده ثانی را با و مفتوحه بدل
کرده سیوم جا یا تصغیر در آورده باقی را بر حال خود گذاشتند ضووب و ضووبه شدند

فانما ضووبه ضووبه
ضووبه ضووبه
ضووبه ضووبه
ضووبه ضووبه
ضووبه ضووبه
ضووبه ضووبه
ضووبه ضووبه
ضووبه ضووبه
ضووبه ضووبه
ضووبه ضووبه

ضووبه ضووبه
ضووبه ضووبه
ضووبه ضووبه
ضووبه ضووبه
ضووبه ضووبه
ضووبه ضووبه
ضووبه ضووبه
ضووبه ضووبه
ضووبه ضووبه
ضووبه ضووبه

قانون هر زائده که واقع ہوے در چه مفرد و کسره و دوئی جا وقت

از تید مفرد کسره از تید از تید
قول ضارب و ضوارب

زائده آن باشد که در وزن مقابله قانون
کلمه زائده
گرفته اندی گوئی یازن باستانی
حرف علت قول بود باسکان
حکیت ما قبل او موافق قول
۱۲

بنا کرنے جمع اقصیٰ اتے تصغیر سے اسنوں نال واو مفتوحہ دے بدل کر بند کین و جو با۔

مثال الف لام چون مضارب
مثال اضافت چون غلام زید و مثال
تشبیہ و جمع چون مضارب زید و
ضارب زید و
تشبیه و جمع چون مضارب زید و
ضارب زید و
تشبیه و جمع چون مضارب زید و
ضارب زید و

طریقہ بنا تصغیر این است کہ حرف اول مضوم، ثانی مفتوح سوم جایا ساکنہ یا بعد یا اگر یک حرف باشد آنرا بیح اعتبار نیست چون رحیل اگر مایع یا در دو حرف باشد تا اول مکسور دوم را اعتبار نیست زیرا آنچه در آخرست و آخر محل تغیر است

بنا کرنے جمع اقصیٰ اتے تصغیر سے اسنوں نال واو مفتوحہ دے بدل کر بند کین و جو با۔
طریقہ بنا تصغیر این است کہ حرف اول مضوم، ثانی مفتوح سوم جایا ساکنہ یا بعد یا اگر یک حرف باشد آنرا بیح اعتبار نیست چون رحیل اگر مایع یا در دو حرف باشد تا اول مکسور دوم را اعتبار نیست زیرا آنچه در آخرست و آخر محل تغیر است

قانون ہر نون تنوین دا وقت دخول الف لام اتے اضافت دے اتے نون

مثال الف لام چون مضارب
مثال اضافت چون غلام زید و مثال
تشبیہ و جمع چون مضارب زید و
ضارب زید و
تشبیه و جمع چون مضارب زید و
ضارب زید و
تشبیه و جمع چون مضارب زید و
ضارب زید و

تشبیه دا اتے جمع دا وقت اضافت دے ڈھیندا ہے و جو با۔

قانون ہر نون تنوین اتے تخفیفہ دے نون نال حرف علت دے بدل کر دے ہین

بیت سے اے کہ در علم صرف بردی گو
اضربا را بغیر تشبیه بگو

نزدیک نویں صوفی دایہ قانون صحیح نہیں ۱۲

اٹے وفق حرکت ما قبل اوسدی دک جواز اوچہ حالت وقف دی دے۔

چون مضارب با مضاربوا مضاربی اضربا اضربوا اضربی
خواندن جائز است ۱۲

بنام اسم مفعول

مَضْرُوبٌ رَا اَزْ يُضْرَبُ بنا کر دند، یا مضارعت را حذف کر دہ بجائش

میم مفتوح علامت اسم مفعول در آورده فار کلمہ را بر حال خود گذاشته عین کلمہ را ضمہ داده تنوین ممکن علامت اسمیت را در آخرش در آورده مَضْرُوبٌ شد بر وزن مَفْعُلٌ و این چنین در کلام عرب نیامده مگر مَعُونٌ و مَكْرَمٌ کہ ایشان شاذند لهذا ضمہ عین کلمہ را اشباع نمودند تا واو از او پیدا شد مَضْرُوبٌ شد بر وزن مفعول مَضْرُوبًا رَا اَزْ مَضْرُوبٌ بنا کر دند، الف علامت تشبیه و نون مکسورہ عوض ضمہ یا تنوین یا ہر دو کہ در واحد بود در آخرش در آورده ما قبل الف را فتح دادند مَضْرُوبًا شد۔

مَضْرُوبُونَ را از مَضْرُوبٌ بنا کردند، واو ساکن علامت جمع مذکر سالم و نون مفتوحه
 عوض ضممه یا تنوین یا هر دو که در واحد بود در آخرش در آورده ماقبل واو را ضممه
 دادند مَضْرُوبُونَ شد مَضْرُوبَةٌ را از مَضْرُوبٌ بنا کردند، تا متحرک علامت تانیث
 در آخرش در آورده ماقبلش را فتحه دادند مَضْرُوبَةٌ شد مَضْرُوبَاتٍ را از
 مَضْرُوبَةٌ بنا کردند، الف علامت تثنیه و نون مکسوره عوض ضممه یا تنوین یا هر دو که در
 واحد بود در آخرش در آورده ماقبل الف را فتحه دادند مَضْرُوبَاتٍ شد مَضْرُوبَاتٌ
 را از مَضْرُوبَةٌ بنا کردند، الف و تا علامت جمع مؤنث سالم در آخرش در آورده و
 مَضْرُوبَاتٌ شد پس اجتماع دو علامت تانیث شد تا واحد را حذف کردند
 مَضْرُوبَاتٌ شد مَضَارِيبٌ از مَضْرُوبٌ و مَضْرُوبَةٌ بنا کردند، حرف اول را بر حال
 خود گذاشته ثانی را فتحه داده سوّم جا الف علامت جمع تکمیل در آورده حرفیکه مابعد
 الف جمع تکمیل شد آنرا کسره داده تا واحد و تنوین ممکن را حذف کردند الله برای
 ضدّیت و منع صرف مَضَارِيبٌ شد پس واو ساکن ماقبلش مکسور آن واو را بیابا بدل
 کردند مَضَارِيبٌ شد مَضَارِيبٌ و مَضَارِيبَةٌ را از مَضْرُوبٌ و مَضْرُوبَةٌ بنا کردند
 حرف اول را ضممه داده ثانی را فتحه سوّم جا بیابا تصغیر در آورده حرفیکه مابعد بیابا تصغیر
 شد آنرا کسره دادند مَضَارِيبٌ و مَضَارِيبَةٌ شد پس واو ساکن ماقبلش مکسور
 آن واو را بیابا بدل کردند مَضَارِيبٌ و مَضَارِيبَةٌ شد

فعل مجزوم و مجهول

لَمْ يُضْرَبْ لَمْ يُضْرَبِ الخ را از يُضْرَبُ يُضْرَبُ الخ بنا کردند چون لم مجزوم

جدیدہ در اولش در آورده آخرش را بجزم کرد علامت جزمی سقوط حرکات شد در
پنج پنج صیغہ و سقوط نونات اعرابی شد در ہفت ہفت صیغہ و سقوط چیزے نشد در دو
صیغہ زیرا پنجہ مبنی است وَالْمَبْنِيُّ مَا لَا يَتَّخِذُ آخِرَةً بِدُخُولِ الْعَوَامِلِ الْمَخْتَلِفَةِ
عَلَيْهِ، لَمْ يُضْرَبْ لَمْ يُضْرَبِ الخ شد۔

قانون ہر نون اعرابی وقت دخول جوازم اتے نواصب اتے لحوق نون تصدیق اتے

خفیفہ دے اتے وقت بنا کرنے امر حاضر معلوم دے ڈھنڈا ہے و جو با۔
چون نون یضرب بالی یضربوا ۱۱
چون نون یضرب بالی یضربوا ۱۲
چون نون یضرب بالی یضربوا ۱۳
چون نون یضرب بالی یضربوا ۱۴

فعل نفی غیر مؤکد

لَا يُضْرَبُ لَا يُضْرَبُ الخ اذ يُضْرَبُ يُضْرَبُ الخ بنا کر دند، چون کا تافیہ در
اولش در آور دند آخرش را بیچ نکرد اما معنی مثبت را منفی گردانید زیرا پنجہ دخل
او در معنی است نہ در لفظ لَا يُضْرَبُ لَا يُضْرَبُ الخ شد۔

فعل نفی مؤکد بالن ناصبہ

تعلیل: لَنْ يُضْرَبَ در اصل لَنْ يُضْرَبَ بود چون نون و یا تقریب المخرج
باہم آندند نون را یا کر دہ در یا را دغام کر دند لَنْ يُضْرَبَ شد۔
لَنْ يُضْرَبَ لَنْ يُضْرَبُ الخ را اذ يُضْرَبُ يُضْرَبُ الخ بنا کر دند، چون لَنْ
ناصبہ تافیہ تا کسبیدہ در اولش در آور دند آخرش را نصب کرد علامت نصبی ظہور
فتمات شد در پنج پنج صیغہ و سقوط نونات اعرابی شد در ہفت ہفت صیغہ و سقوط چیزے

لے ان ولم لما ولا هم امر لائے نہ نیز پنج حرف جازم فعل اندر یک بے دعا لے ان دن پس کی اذن این جازم خبر نصب متقبل کنند پس جملہ ان مقتضا۔

نشددردودوصیغہ زیر انچہ مبنی است و المبنی ما لا یتغیراً خیرہ بدخول
العوامل المختلِفۃ علیہ ، لَنْ یَضْرِبَ لَنْ یَضْرِبَ الخ شد۔

قانون ہر نون ساکن اتے تنوین دے نون ادغام کریندے ہیں وچہ حرفاں

یَرْمَلُونَ دیاندے وچو با اتے متحرک نون ہوازا وچہ حرفاں یَمُونَ دیاندے نال

غُنَّیْتِ دے اتے وچہ حرفاں لَرُ دیاندے سوا غنیت دے۔

قانون ہر نون ساکن اتے تنوین دا جے واقع ہووے اگے با مطلق دے

قواہ دریک کلمہ بارش
قواہ در دو کلمہ ۱۲

قواہ در تنوین کلمہ بارش
قواہ در تنوین کلمہ بارش

اس نون نال میم دے بدل کریندے ہیں وچو با اتے اگے حرفاں حلق دیاندے ظاہر
کر کے پڑھدے ہیں اتے اگے الف دے آ نہیں سکدا اتے باقی رہندیاں وچہ
خفی کر کے پڑھدے ہیں۔

۱۔ نون ساکن کے ادغام کے لئے شرط یہ ہے کہ وہ دوسرے کلمہ میں واقع ہو، دنیا اور صنوان میں ایک کلمہ ہونے کی وجہ سے ادغام نہیں ہوتا۔ من شاد
فلید من و من شاد فلید میں دو کلمے ہونے کے باوجود ادغام نہیں ہوا تاکہ مومنوں اور کافروں کے ذکر میں فرق رہے ۱۲
۲۔ نون ساکن کچھ حروف یرملون میں ادغام کی مثالیں یہ ہیں من تیشار، من رتہم، من مقام، من لکنک، من و لار، من لئیر، نون تنوین کے ادغام
کی مثالیں یہ ہیں غدا تیرح و طیب، غفور و رحیم، نصر من اللہ، عدا تجریل، رعد و برن، کلامہ ۱۲
۳۔ نون متحرک کے بعد یرملون کے حروف واقع ہوں تو نون کو مابعد کی جنس میں تبدیل کر کے ادغام جائز ہے جیسے انا قیوم، انا رفیق، انا مقیم
انا لئین، انا ولی، انا نبی۔ پہلی مثال میں ادغام کر کے انا قیوم پڑھ سکتے ہیں، اسی طرح باقی مثالوں میں ۱۲ صرف قادری
۴۔ بیت سے حرف حلق شش بودا سے نور عین ہمزہ ہاؤ حاؤ خاؤ عین وغین
۵۔ جیسے من خلق جدید اور جار و اسعر عظیم ۱۲ صرف قادری

فعل امر حاضر معلوم

إِضْرِبْ الخ را از تَضْرِبْ الخ سوی المتکلم بنا کرده اند، تا بحرف مضارع را حذف کرده ما بعد تا ساکن ماند پس نظر کردند بسوئے عین کلمه که او مضموم نبود پس همزه وصلی مکسوره در او شش در آورده آخرش را وقت کرده علامت وقفی سقوط حرکت شد در یک صیغه و سقوط نونات اعرابی شد در چهار صیغه و سقوط چیرے نہ شد در یک صیغه زیرا نچھ پلنی است وَالْمَبْنِيُّ مَا لَا يَتَغَيَّرُ آخِرُهُ بِدُخُولِ الْعَوَامِلِ الْمُخْتَلِفَةِ عَلَيْهِ، إِضْرِبْ الخ شد۔

تعلیل :- إِضْرِبْ در اصل إِضْرِبْ بود، چون نون ثقیله بدو متصل شد ما قبلش مبنی بر فتحه گشت إِضْرِبْ شد۔ إِضْرِبَانِ در اصل إِضْرِبَانِ بود چون نون تاکیدی ثقیله بدو متصل گشت إِضْرِبَانِ شد پس فتحه نون را بکسرہ بدل کردند بواسطے مشابہت او با نون تشنیه إِضْرِبَانِ شد إِضْرِبَانِ در اصل إِضْرِبَانِ بود چون نون تاکیدی ثقیله بدو متصل گشت إِضْرِبَانِ شد پس التقاء ساکنین شد میان واو و نون مدغم واو را حذف کرده ضمہ ما قبلش را باقی گذاشتند تا دلالت کند بر حذفیت واو إِضْرِبَانِ شد۔ إِضْرِبَانِ در اصل إِضْرِبَانِ بود چون نون تاکیدی ثقیله بدو متصل گشت إِضْرِبَانِ شد پس التقاء ساکنین شد میان یاء و نون مدغم یاء را حذف کرده کسرہ ما قبل یاء را باقی گذاشتند تا دلالت کند بر حذفیت یاء إِضْرِبَانِ شد۔ إِضْرِبَانِ در اصل إِضْرِبَانِ بود، چون نون تاکیدی ثقیله بدو متصل گشت إِضْرِبَانِ شد پس فتحه نون را بکسرہ بدل کردند إِضْرِبَانِ شد۔ إِضْرِبَانِ در اصل إِضْرِبَانِ بود چون نون تاکیدی ثقیله بدو متصل گشت

اَضْرِبَنَّ شَدِّسِ اجْتِمَاعِ ثَلَاثَةِ نَوَاتِ زَوَائِدٍ شَدَّ وَايِنْ جِئِيسِ دَرِ كَلَامِ عَرَبِ مُشْتَكِرَةً
 پنداشتند لهذا الف فاصله میان ایشان در آوردند اَضْرِبَنَّ شَدِّسِ فَتْحِ
 نُونِ رَا بَكْسَرِهِ بَدَلِ كَرْدَنْدَا زِ بَرَايَةِ مِثَابَهْتِ اَوْ بَا نُونِ تَشْبِيهِ اَضْرِبَنَّ شَدَّ -
 اَضْرِبَنَّ دَرِ اَصْلِ اَضْرِبُ بُوَدِ چُوں نُونِ تَاكِيْدِ خَفِيْفَهٗ بَدُو مُتَّصِلِ شَدَّ مَاقِبَلِش
 مَبْنِي بَرِ فَتْحِ كَشْتِ اَضْرِبَنَّ شَدَّ اَضْرِبَنَّ دَرِ اَصْلِ اَضْرِبُ بُوَدِ چُوں نُونِ تَاكِيْدِ خَفِيْفَهٗ
 بَدُو مُتَّصِلِ كَشْتِ اَضْرِبَنَّ شَدَّ پَسِ التَّفَايُتِ سَاكِنِيْنَ اَمَدِ مِيَاْنِ وَاوُو نُونِ خَفِيْفَهٗ
 وَاوُ رَا حَذَفِ كَرْدَهٗ ضَمَّةٗ مَاقِبَلِ اَوْ بَاقِي كَزَا شَتُّنَدَا كِهٖ دَلَالَتِ كَنْدِ بَرِ حَذْفِ وَاوُ
 اَضْرِبَنَّ شَدَّ اَضْرِبَنَّ دَرِ اَصْلِ اَضْرِبُ بُوَدِ چُوں نُونِ تَاكِيْدِ خَفِيْفَهٗ بَدُو مُتَّصِلِ كَشْتِ
 اَضْرِبَنَّ شَدَّ پَسِ التَّفَايُتِ سَاكِنِيْنَ شَدَّ مِيَاْنِ يَا رُو نُونِ خَفِيْفَهٗ يَا رُو رَا حَذَفِ
 كَرْدَهٗ كَسْرَةً مَاقِبَلِش رَا بَاقِي كَزَا شَتُّنَدَا كِهٖ دَلَالَتِ كَنْدِ بَرِ حَذْفِ يَا رُو اَضْرِبَنَّ
 شَدَّ -

فعل امر حاضر مجهول

لِتَضْرِبِ الْخَرُّ اِذَا تَضْرَبُ الْخَرُّ سَوِيًّا لِمَتَّكَمِ بِنَاءِ كَرْدَنْدِ چُوں لَامِ اَمْرِ جَا زَمِهٖ
 دَرِ اَوْشِ دَرِ اَوْرَدَهٗ اَخْرَشِ رَا اِجْرَمِ كَرْدِ عِلَامَتِ جِزْمِي سَقُوْطِ حَرَكَتِ شَدَّ دَرِ يَكِ
 صِيغَهٗ وِسْقُوْطِ نَوَاتِ اَعْرَابِي شَدَّ دَرِ چَهَارِ صِيغَهٗ وِسْقُوْطِ چِيْزِي نَشَدَّ دَرِ يَكِ صِيغَهٗ زِيْرَانِجِهٖ
 مَبْنِي اِسْتِ وَاَلْمَبْنِي مَا لَا يَتَغَيَّرُ اَخْرَهٗ بَدْخَوْلِ الْعَوَامِلِ الْمَخْتَلِفَةِ عَلَيْهِ
 لِتَضْرِبِ الْخَرُّ لِيَضْرِبَ لِيَضْرِبَ رَا اِذَا يَضْرِبُ يَضْرِبُ سَوِيًّا لِمَخَاطَبِ بِنَاءِ كَرْدَنْدِ
 چُوں لَامِ اَمْرِ جَا زَمِهٖ دَرِ اَوْشِ دَرِ اَوْرَدَهٗ اَخْرَشِ رَا اِجْرَمِ كَرْدِ عِلَامَتِ جِزْمِي سَقُوْطِ
 حَرَكَاتِ شَدَّ دَرِ چَهَارِ صِيغَهٗ وِسْقُوْطِ نَوَاتِ اَعْرَابِي شَدَّ دَرِ سَهٗ صِيغَهٗ وِسْقُوْطِ چِيْزِي

نشددریک صیغہ زیرانچہ معنی است والمبنی ما لا یتغیراخرہ بدخول
العوامل المختلفة عليه ، لِيَضْرِبُ لِيَضْرِبُ الخ شد۔

نہی حاضر معلوم و مجہول

(نون ثقیلہ و خفیفہ اس پر قبایس امر حاضر معلوم کن)

لَا تُضْرِبُ لَا تُضْرِبُ الخ اذا تَضْرِبُ تَضْرِبُ الخ سوے المتکلم بنا کردند،
چوں لَا ناہیہ جائزہ در اولش در آوردند آخرش را ہجزم کرد علامت جہزی
سقوط حرکت شد در یک یک صیغہ و سقوط نونات اعرابی شد در چہار چہار صیغہ و
سقوط چیزے نشددریک یک صیغہ زیرانچہ معنی است والمبنی ما لا یتغیر
اخرہ بدخول العوامل المختلفة عليه ، لَا تُضْرِبُ لَا تُضْرِبُ الخ شدند۔

نہی غائب معلوم و مجہول

لَا يُضْرِبُ لَا يُضْرِبُ الخ اذا يُضْرِبُ يُضْرِبُ الخ سوے المخاطب بنا کردند
چوں لَا ناہیہ جائزہ در اولش در آوردند آخرش را ہجزم کرد علامت جہزی سقوط
حرکات شد در چہار چہار صیغہ و سقوط نونات اعرابی شد در سہ سہ صیغہ و سقوط چیزے
نشددریک یک صیغہ زیرانچہ معنی است والمبنی ما لا یتغیراخرہ بدخول العوامل المختلفة عليه
لَا يُضْرِبُ لَا يُضْرِبُ الخ شدند۔

اسم ظرف

مَضْرِبٌ را از یَضْرِبُ بنا کردند یا حرف مضارعت را حذف کرده بجایش میم
مفتوحه علامت اسم ظرف در آورده عین کلمه را بر حال خود گذاشته تنوین ممکن علامت
اسمیت در آخرش در آورده مَضْرِبٌ شد۔ مَضْرِبَانِ را از مَضْرِبٌ بنا کردند
الف علامت تشنیه و نون مکسوره عوض ضمہ یا تنوین یا ہر دو کہ در واحد بود در آخرش
در آورده ما قبل الف را فتحه دادند مَضْرِبَانِ شد۔ مَضْرِبٌ را از مَضْرِبٌ بنا کردند
حرف اول را بر حال خود گذاشته ثانی را فتحه دادہ سیوم جا علامت جمع تکسیر
در آورده حرفیکہ ما بعد الف علامت جمع تکسیر شد آنرا بر حال خود گذاشته تنوین
تمکن را حذف کردند از برای منع صرف مَضْرِبٌ شد۔ مَضْرِبٌ را از مَضْرِبٌ
بنا کردند حرف اول را ضمہ دادند ثانی را فتحه سیوم جا یا تصغیر در آورده باقی را
بر حال خود گذاشتند مَضْرِبٌ شد۔

اسم اکہ

مَضْرِبٌ را از یَضْرِبُ بنا کردند یا حرف مضارعت را حذف کرده بجایش میم
مکسوره علامت اسم اکہ در آورده ما قبل آخر را فتحه دادہ تنوین تمکن علامت اسمیت

لہ مسجد و میت و مشرق و مغرب و مجیز و منیک و مرفق و مسقط و مسکن و مطلع ، بیت
ظرف یفعل مفعیل است الا ناقص کمال و غیر یفعل مفعیل است الا ابواب مثال
قانونے : ظرف یفعل اتے مثال دی مطلقاً مفعیل ہے اتے غیر یفعل اتے ناقص اتے مضاعف تعیین مفعیل
ہے وجوباً اتے ماسوا اس دے شاذہین اتے غیر ثلاثی مجرد تعیین اتے وزن اسم مفعول اس باب دے ہے وجوباً ۱۲

در آخرش در آوردند مضرب شد۔ مضربان را از مضرب بنا کردند، الف علامت
تثنیہ و نون مکسورہ عوض ضمہ یا تنوین یا ہر دو کہ در واحد بود در آخرش در آوردند
ما قبل آخر را فتح دادند مضربان شد۔ مضارب را از مضرب بنا کردند، حرف اول
و ثانی را فتح دادہ سیوم جا علامت جمع تکسیر در آوردہ حرفیکہ ما بعد الف جمع تکسیر
شد آنرا کسرہ دادہ تنوین ممکن را حذف کردند از برائے منع صرف مضارب شد۔
مضرب را از مضرب بنا کردند، حرف اول را ضمہ دادہ ثانی را فتح دادہ
سیوم جا یائے تصغیر در آوردہ حرفیکہ ما بعد یا تصغیر شد آنرا کسرہ دادند مضرب
شد۔ مضرب را از مضرب بنا کردند، تا متحرکہ در آخرش در آوردہ ما قبلش را
فتح دادند مضرب شد۔ مضربان را از مضرب بنا کردند، الف علامت تثنیہ و
نون مکسورہ عوض ضمہ یا تنوین یا ہر دو کہ در واحد بود در آخرش در آوردہ ما قبل
الف را فتح دادند مضربان شد۔ مضارب را از مضرب بنا کردند، حرف اول
و ثانی را فتح دادہ سیوم جا الف علامت جمع تکسیر در آوردہ حرفیکہ ما بعد الف علامت
جمع تکسیر شد آنرا کسرہ دادہ تا واحد و تنوین ممکن را حذف کردند از برائے ضدیت
و منع صرف مضارب شد۔ مضرب را از مضرب بنا کردند، حرف اول را ضمہ
دادہ ثانی را فتح سوم جا یا تصغیر در آوردہ حرفیکہ ما بعد یا تصغیر شد آنرا کسرہ دادند
مضرب شد۔ مضرب را از مضرب بنا کردند، رابع جا الف در آوردند
مضرب شد۔ مضربان را از مضرب بنا کردند، الف علامت تثنیہ و نون مکسورہ
عوض ضمہ یا تنوین یا ہر دو کہ در واحد بود در آخرش در آوردہ ما قبل الف را فتح دادند
مضربان شد۔ مضارب را از مضرب بنا کردند، حرف اول و ثانی را فتح دادہ

سوم جا الف جمع تکسیر در آورده حرفیکه مابعد الف علامت جمع تکسیر شد آنرا کسره داده
 تنوین ممکن حذف کردند از برای منع صرف پس خواندن او محال شد پس الف از کسره
 ماقبل منقلب بیاگشت مضاربت شد مضاربت را از مضرب بنا کردند حرف
 اول را صمه داده ثانی را فحه سوم جا یا تصغیر در آورده حرفیکه مابعد یا تصغیر شد آنرا
 کسره داده پس خواندن محال شد پس الف از کسره ماقبل منقلب بیاگشت مضاربت شد
قانون هر الف جمع حرکت ماقبل او س دے دی مخالف اس دے ہووے

اس نون حرف علت دے بدل کریندے مین اکتے وفق حرکت ماقبل او س دے
 دے وجوباً

اس نون حرف علت دے بدل کریندے مین اکتے وفق حرکت ماقبل او س دے
 دے وجوباً

تفضیل اسم میں

أَضْرَبُ را از لَضْرِبُ بنا کردند، یا حرف مضارعت را حذف کرده بجائش ہمزہ
 مفتوحہ علامت اسم تفضیل در آورده عین کلمہ را فحه داده تنوین ممکن علامت اسمیت را در
 آخرش در آورده مقدر نمودند از برای منع صرف أَضْرَبُ شد أَضْرِبَانِ را از أَضْرَبُ
 بنا کردند، الف علامت تشبیه نون مکسورہ عوض ضمہ یا تنوین مقدرہ یا ہر دو کہ در واحد
 بود در آخرش در آورده ماقبل الف را فحه دادند أَضْرِبَانِ شد أَضْرِبُونَ را از أَضْرَبُ
 بنا کردند، واو ساکنہ علامت جمع مذکر سالم و نون مفتوح عوض ضمہ یا تنوین مقدرہ یا ہر دو
 کہ در واحد بود در آخرش در آورده ماقبل واو را صمه دادند أَضْرِبُونَ شد أَضْرِبُ

60043

را از اَصْرَبِ بنا کر دند حرف اول و ثانی را فتح داده سیوم جا الف علامت جمع تکبیر
 در آورده حرفیکه مابعد الف جمع تکبیر شد آنرا کسره دادند اصْنَارِبِ شد اَصْنِیرِبِ
 را از اَصْرَبِ بنا کردند، حرف اول را ضمه داده ثانی را فتح داده سیوم جا یا تصغیر
 در آورده حرفیکه مابعد یا تصغیر شد آنرا کسره داده تنوین مقدر را ظاہر نمودند اَصْنِیرِبِ
 شد ضَرْبِ را از اَصْرَبِ بنا کر دند ہمزہ را حذف نگردہ قاکلمہ را ضمه داده عین کلمہ
 را ساکن کردہ بعدہ الف مقصورہ علامت تانیث در آخرش در آورده ماقبلش را فتح
 دادند ضَرْبِ شد ضَرْبِ بَیَانِ را از ضَرْبِ بنا کردند، الف مکسورہ را بیاء مفتوحہ بدل
 کردہ بعدہ الف علامت تثنیہ و نون مکسورہ عوض ضمه یا تنوین یا ہر دو کہ در واحد
 مقدر بود در آخرش در آورند ضَرْبِ بَیَانِ شد ضَرْبِ بَیَاتِ را از ضَرْبِ بنا کردند،
 الف مقصورہ را بیاء مفتوحہ بدل کردہ بعدہ الف و تاء علامت جمع مؤنث سالم در آورده
 ماقبل الف را فتح داده تنوین مقدر را ظاہر نمودند ضَرْبِ بَیَاتِ شد۔

قانون ہر الف مقصورہ تری جا بدل و انھیں ہر دو کے یا اصلی جے نہیں

امانہ کتبا ویندا، وقت بنا کرنے تثنیہ اتے جمع مؤنث سالم دے اوسوں نال و او مفتوحہ
 بجھے میل کردن فتحہ را بسوئے کسره و الف را بسوئے یا ر
 چنانچہ کتاب را کتب و کتاب را حسیب گویند ۱۲
 دے بدل کریند بے ہیں و جو با، اتے غیر اوس دے نول یا نال اتے ممدوہ اصلی
 عا از قبیلہ مدوہ اصلی
 اخر از شد از بدل خواه
 از داد بود جوں کما
 خواہ از نیا جوں درآ
 و ہما اخر از شد از
 زائده خواہ غاۃ
 بواۃ اسحق بود
 بول علیا خواہ
 بول تا بیت بود
 بول فرعی ۱۲

نوں ثابت رکھنے کے لیے تانیت دے نوں نال واو مفتوحہ دے بدل کر بندے

تصغیر کے تشبیہ و جمع آن قرآن، قرأت ۱۲
 مثل تانیت چوملا و تشبیه چوں مرادان و
 جمع چوں مرادات ۱۲
 تصغیر کے تشبیہ و جمع آن قرآن، قرأت ۱۲
 مثل تانیت چوملا و تشبیه چوں مرادان و
 جمع چوں مرادات ۱۲
 تصغیر کے تشبیہ و جمع آن قرآن، قرأت ۱۲
 مثل تانیت چوملا و تشبیه چوں مرادان و
 جمع چوں مرادات ۱۲

میں و جو با تے و جو غیر اتنا ندے ہر دو جو پر طعنا جائز ہے۔

ضربُ را از ضربی بنا کر دند حرف اول را بر حالِ خود گذاشته ثانی را فتحہ
 داده آخرش را ضمہ داده الف مقصورہ را حذف کردہ تنوین مقدرہ را ظاہر نمودند
 ضربُ شد۔ ضربی را از ضربی بنا کر دند حرف اول را بر حالِ خود گذاشته ثانی
 را فتحہ داده سیوم جا پیا تصغیر در آوردند ضربی شد۔

باب دوم

از ان شش باب

صرف صغیر ثلاثی مجرد صحیح از باب فعل یفعل چوں النَّصْرُ
 وَالنَّصْرَةُ یاری کردن نَصَرْتُ نَصْرًا فَهُوَ نَاصِرٌ وَنَصِرْتُ نَصْرًا
 فَذَلِكَ مَنْصُورٌ لَمْ يَنْصُرْ لَمْ يَنْصُرْ لَا يَنْصُرُ لَا يَنْصُرُ لَنْ يَنْصُرَ
 الْأَمْرُ مِنْهُ أَنْصُرْتُ لَنْصُرَ لِيَنْصُرَ وَالنَّهْيُ عَنْهُ لَا تَنْصُرُ لَا تُنصِرُ
 لَا يَنْصُرُ وَالظَّرْفُ مِنْ مَنْصَرٍ مَنْصَرَانِ مَنَاصِرٌ مَنِيصِرٌ وَالْأَلَةُ مِنْ

سہ اگر کسی گوید فہو را بر اسم فاعل فذاک را بر اسم مفعول چہ اور دہ اند؛ بگو کہ ضاربُ مفعول ہر دو صفات اند
 وصفت را از موصوف لا بد است پس ہو و فذاک موصوف اند پس اگر باز گوید کہ عکس چہ اگر دند گویم ذاک اسم اشارہ
 است بآئے بعید و مفعول نیز بعید باشد از نسبت کہ از فعل است پس مفعول را مناسب خود دادند و فاعل را مناسب

خود دادند کہ بسبب فعل از فاعل اقرب باشد واللہ اعلم بالصواب ۱۲ ع اگر ان ممدودہ ناصل ہو اور نہ تانیت کے
 لئے خواہ الحان کیلئے ہو جیسے علباء (ملحق بقراطس) یا داد سے بدلا ہو ہو جیسے کسا یا آیا سے بدلا ہو ہو جیسے رداہ تو اسے تشبیه یا جمع بنانے وقت ثابت رکھا
 بھی جائز ہے جیسے علباء ان علباء ات ادر و آڈ سے بدلنا بھی جائز ہے جیسے علباء ان علباء ات، اسی طرح باقی مثالوں میں ۱۲ ثروت قادی

مِنْصِرٌ مِنْصِرَانِ مَنَاصِرٌ مَنَاصِرٌ مِنْصِرَةٌ مِنْصِرَاتٌ مَنَاصِرٌ مَنَاصِرٌ
 مِنْصَارٌ مِنْصَارَانِ مَنَاصِيرٌ مَنَاصِيرٌ وَأَفْعَلُ التَّقْضِيلِ الْمَذْكُورِ مِنْهُ
 أَنْصَرُ أَنْصِرَانِ أَنْصِرُونَ أَنَا صِرٌ أَنْصِرُ وَالْمُؤَنَّثُ مِنْهُ نَصْرَى
 نَصْرِيَانِ نَصْرِيَاتٌ نَصْرٌ وَنَصِيرٌ وَفِعْلُ التَّعْجِبِ مِنْهُ مَا أَنْصَرَهُ
 وَأَنْصِرِيهِ وَنَصَّرَ.

باب سوم

ازال شش باب صرف صغیر ثلاثی مجرد صحیح از باب فَعِلَ یَفْعَلُ چوں العِلْمُ و
 العِلْمَةُ و اساتن ^{علامت نشان} عَلِمَ یَعْلَمُ عَلِمًا فَهُوَ عَالِمٌ وَعُلِمَ یُعْلَمُ عَلِمًا فُذَاكَ
 مَعْلُومٌ لَمْ یَعْلَمْ لَمْ یَعْلَمْ لَا یَعْلَمُ لَا یُعْلَمُ
قانون ہر کلمہ حلقی العین جے اتنے وزن فَعِلَ دے ہووے وچہ اس دے
 سوا اصل دے ترے وچہ پڑھنا جائز ہے جویں جے وچہ شَهِدَ دے شَهِدَ شَهِدَ
 شَهِدَاتِ وچہ فَخَذَ دے فَخَذَ فَخَذَ پڑھنا جائز ہے جیکہ حلقی العین
 نہ ہووے تاں وچہ او سدے سوا اصل دے دو وچہ پڑھنا جائز ہے جویں جے وچہ
 عَلِمَ دے عَلِمَ عَلِمَاتِ وچہ کَتَفَ دے کَتَفَ کَتَفَاتِ پڑھنا جائز ہے

۱۲ جیکہ اتنے صورت فَعِلَ دی ہووے تاں وچہ اس دے سوا اصل دے وچہ پڑھنا جائز ہے جویں جے وچہ و لِيَضْرِبَ
 دے و لِيَضْرِبَ ۱۲ عہ بدائیکہ وزن برہ قسم است مرفی و صووی و عروصی۔ مرفی آن باشد کہ تقابل حرکات و
 سکات باشد بخصوصا بلحاظ زائدہ اصلی چوں شریف بروزن فاعل۔ صوری آن باشد کہ تقابل حرکات و سکات
 باشد بخصوصا بغیر لحاظ زائدہ اصلی چوں شریف بروزن مفاعل۔ عروصی آن باشد کہ تقابل حرکات و
 سکات باشد مطلقا بغیر لحاظ زائدہ اصلی چوں شریف بروزن فعول ۱۲

منہ غفرلہ

اتے وچ وزن فعل دے فعل اتے فعل دے فعل اتے فعل دے فعل اتے فعل دے فعل
 فعل پر طعنا جائز ہے۔
 چوں عقد عقید ۱۲
 چوں اہل اہل ۱۲
 چوں عن وعن ۱۲
 چوں فعل فعل

قانون ہر باب جے ماضی اوسدی مکسور العین ہووے نال اس شرط دے

جے مضارع اوس دا مفتوح العین یا وچ اول ماضی اوسدیدیے ہمزہ وصل دایا

تا زائدہ مطرودہ ہووے وچ مضارع معلوم اس دیدے حرف اتین دے نوں

سویا ہر دے غیر اہل حجاز دے حرکت کسرہ دی دیدے ہین جواز اتے وچ

مضارع معلوم ابی یا بی دے یا نوں بھی۔

باب چہارم اذال شش باب فعل یفعل، المنع بازداشتن منع

یمنع منعا فهو مانع منع یمنع منعاً فذاک ممنوعاً لم یمنع

لم یمنع لا یمنع لا یمنع

باب پنجم اذال شش باب فعل یفعل میںوں الحسب والحساب

والحسبان شمردن وپنداشتن حسب یحسب حسباً فهو حاسب وحسب

یحسب حسباً فذاک محسوب الخ

باب ششم اذال شش باب فعل یفعل میںوں الشرف والشرافة بزرگ

شدن شرف یشرف شرفاً فهو شریف وشرف یشرف شرفاً فذاک

مشروف۔

صفت کبیر صفت مشبہ شریف شریفان شریفون شراف شروف

شرف شرفاء شرفان اشراف اشرفاء اشرفہ شریفۃ شریفان

شریفات شراف شرف شریف وشریفۃ۔

قانون ہر حرف علت داجے واقع ہووے پچھے الف مفاعل دے اس
 نون نال ہمزہ دے بدل کریندے ہین وجوہاً اتے زائدہ نون مطلقاً اصلی نون نال
 شرط تقدم حرف علت دے اگے الف مفاعل دے۔

ابواب ثلاثی مزید فیہ

باب اول صرف صغیر ثلاثی مزید فیہ صحیح از باب افعال چوں الاکرام بزرگی دادن۔
 اکریم یکریم اکراماً فهو مکریم و اکریم یکریم اکراماً فذاک مکریم
 لم یکریم لم یکریم لا یکریم لا یکریم لکن یکریم الامرنہ
 اکریم لیکریم لیکریم الظرف منہ مکریم مکرمان مکرمان
قانون ہر ہمزہ زائدہ جے واقع ہووے وچہ اول کلمہ دے اوہ خالی

چوں و اصل

الذی فیہ فاعلہ
 اصل چوں

نہیں ہوندا و صلی ہوندا آیا قطعی حکم و صلی دا ڈھناں وچہ درج کلام دے اتے

۱۷ قولہ زائدہ نون مطلقاً یعنی قبل الف مفاعل حرف علت افتدیانہ چوں طوائل و طوائن و حوائل جمع طویلہ و طوائفہ

و حوائفہ مثال ثانی چوں شرافت و عبا رتہ و رسالت ۱۲ ۱۳ قولہ اصلی نون الخ یعنی اگر حرف

علت اصلی بود شرط اینست کہ قبل الف نیز حرف علت افتد چوں قائل و بوائع جمع قائمہ و بالعتہ و از قید زائدہ

احتراز شد از اصلی کہ بعد الف مفاعل افتد و قبل الف مفاعل حرف علت نبود چوں متبادل و مبالغ جمع مقول و مبالغ ۱۴

۱۵ یکریم یکریم اکریم اکریم دراصل یا کریم تا کریم اکریم تا کریم بودند پس دو ہمزہ در واحد متکلم بہم آمدند این چنین

ثقیل بود ہمزہ ثانیہ را حذف کردند علی خلاف القیاس و در باقی صیغ نیز حذف کردند یکریم تا کریم اکریم

نکرم شدند ۱۲

متحرک ہونے مابعد دے اتے حکم قطعی دا، نہیں ڈھنساں وچہ درج کلام دے

یوں بھاری احمد ۱۱

یوں لکھن کورام

اتے متحرک ہونے مابعد دے۔ ہمزہ قطعی وچہ گھراپنے دے نو قسم ہے سوا

مع ہمزہ قطعی بھاری ہرتمانی وصلی استفہام نداء تکلم افعالی تے مشلی
فعل تعجب جج تے فعل آکھے شاہ ونا۔ علمان داکہ سندے رب کیتی مہا۔

یوں اقام کورام

اس دے وصلی ہے، ہمزہ باب افعال دا، واحد متکلم دا، اسم تفضیل دا، جمع دا،

یوں اشرف
دافزاب ۱۱

یوں اقرب ۱۱

یوں اقرب ۱۱

یوں اکرم ۱۱

اعلام دا، بناء دا، فعل تعجب دا، استفہام دا، نداء دا۔

یوں الکوفت ۱۱

یوں ماافزیدہ اقرب ۱۱

یوں اصنع ۱۱

یوں یحییٰ وراکھی ۱۱

قانون ہر باب جو ماضی اس دی چہار حرفی ہونے وچہ مضارع معلوم

یوں اکرم ۱۱
یوں اقرب ۱۱
یوں اقرب ۱۱
یوں اقرب ۱۱

اوس دے دے حروف اتین دے نوں حرکت ضمے دی دیندے ہین وچو با۔

باب دوم از ثلاثی مزید تفصیل چوں التکسریم بزرگی دادن کرم یکرم تکویم

۱۔ سوا این سیرۃ قسم وصلی است چوں ہمزہ مصدر و ماضی و امر اسم است دال دابن و ابنتہ و امین د امر و امرأۃ و
اشنین و اثنتین ۱۲ ۱۔ ہر باب کہ ماضی اد چہار حرفی باش در مضارع معلوم حروف اتین را حرکت ضمہ میدہند۔ اگر کسے
گوید کہ حروف اتین را حرکت فتحہ چہ اندہند بگو کہ التباس آید بمضارع ثلاثی مجرد چوں یکرم و یقرب۔ اگر کسے گوید کہ در
یکرم و یقرب و یدرج التباس با چیزے نیاید حروف اتین این را حرکت ضمہ چہ ادا دند بگو کہ این را حمل کردند بر باب
افعال۔ اگر کسے گوید کہ حمل اندک را بر بسیار باشد این را حمل بسیار است بر اندک بگو کہ حمل سماعیست گاہ اندک و گاہ
بسیار را بر اندک حمل کنند۔ و حمل در لغت یا برداری کردن و در اصطلاح الحمل تشریک لفظ بلفظ آخر فی حکم من الاحکام

بعد وجدان المتاسبۃ بینہما ۱۲

فہو مکرّم و کرّم یکرّم و تکرّم ما فذاک مکرّم لمریکرّم لمریکرّم۔

باب سوم مفاعلہ، چوں المّضارِبُ با یکدیگر زدن ضارِبٌ یضارِبُ مّضارِبَةٌ
فہو مّضارِبٌ و ضوَرِبٌ یضارِبُ مّضارِبَةٌ فذاک مّضارِبٌ۔

باب چہارم تفعّل، چوں التّصَرّفُ دست اندازی کردن در کارے تَصَرّفٌ
یَتَصَرّفُ تَصَرّفًا فہو مُتَصَرّفٌ و تَصَرّفٌ یَتَصَرّفُ تَصَرّفًا فذاک
مُتَصَرّفٌ۔

قانون ہر باب جو اندر ماضی اوس دی دے تار زائدہ مطردہ ہووے وچہ

مضارع معلوم اوس دے دے ماقبل آخر دے نوں حرکت فتحہ دی دیندے
بین وچو با جبیکر تار زائدہ مطردہ نہ ہووے تاں کسرہ، سوا باباں ثلاثی مجرد
دیاں دے۔

قانون ہر تار مضارعت دی جے داخل ہووے اتے تار تفعّل یا تفاعل

یا تفعّل دے وچہ مضارع معلوم اوس دے دے جائز ہے سناہگی دا۔

باب پنجم تفاعل، چوں التّضارِبُ با یکدیگر زدن تَضارِبٌ یَتَضارِبُ
تَضارِبًا فہو مُتَضارِبٌ و تَضوَرِبٌ یَتَضارِبُ تَضارِبًا فذاک مُتَضارِبٌ
لمریتضارِبٌ لمریتضارِبٌ۔

باب ششم انفعال، چوں اَلِکْتِسَابُ بہ کوشش حاصل نمودن اِکْتَسَبَ یُکْتَسِبُ

اِکْتِسَابًا فہو مُکْتَسِبٌ و اِکْتَسِبَ یُکْتَسِبُ اِکْتِسَابًا فذاک مُکْتَسِبٌ۔

لَمْ يَكْتَسِبْ لَمْ يَكْتَسَبْ

قانون ہر واو اتے یا غیر بدل ہمزہ تھیں جے واقع ہووے مقابلے فار کلمہ دے

وجہ باب اِفتعال یا تفاعل دے اسنوں تار کریندے مین۔ اس تھیں پچھے

تار نوں وجہ تار دے ادغام کریندے مین وجوہاً اتے لغت اکثر اہل حجاز دے وجہ

باب اِفتعال دے اتے لغت بعض اہل حجاز دے وجہ باب تفاعل اتے تفاعل

دے، اے پرا تَخَذَ يَتَخَذُ شاذ ہے۔

قانون سین ستین جے کر بک اتھاں تھیں واقع ہووے مقابلے فار کلمے دے

بجوں لکھ

وجہ باب اِفتعال دے، تار اِفتعال دی نوں جنس فار کلمے دی کریندے مین جو اتھاں

بجوں لکھ

اس تھیں پچھے جنس نوں وجہ جنس دے ادغام کریندے مین وجوہاً۔

قانون صَادُ ضَادُ طَارُ ظَارُ جِمِ كِرْبِكُ اتھاں تھیں واقع ہووے مقابلے فار

لَمْ يَتَّخَذَ دراصل اِنتَخَذَ بود پس ہمزہ ساکن ماقبل او مکتوباً از ایاء بدل کردند اِنتَخَذَ شد پس یار واقع شد بجاء فاکلمہ در

باب اِفتعال از ایاء بدل کردہ بعدہ تار در تار ادغام کردند اِنتَخَذَ شد و این خلاف قیاس است ۱۲

کلمے دے وچہ باب افتعال دے تار افتعال دی نوں طاہر کریندے بہن وچو با ،

اظہار ہر دو جائز بہن
اظہار ہر دو جائز بہن

جیکر طاہر واقع ہووے ادغام کریندے بہن وچو با جیکر طاہر واقع ہووے ادغام

بجوں اذدغ ۱۲

اتے اظہار ہر دو جائز بہن ، ادغام نال اس طور دے جے طاہر نوں ظاہر کرناں

اظہار ہر دو جائز بہن
اظہار ہر دو جائز بہن

جائز ہے اتے عکس بھی جیکر صاد وصاد واقع ہووے ادغام اتے اظہار ہر دو

بجوں اذدغ ۱۲

یعنی ظاہر نوں طاہر کرناں ۱۲

جائز بہن ، ادغام نال اس طور دے جے طاہر نوں صاد وصاد کرنا جائز ہے

نہ عکس یعنی صاد وصاد نوں طاہر کرناں جائز نہیں ۱۲

قانون ۱۹ ہر دال دال نہ آجیکر ہک ادہناں تھیں واقع ہووے مقابلے

اددغ ۱۲
بجوں اذدغ ۱۲

فار کلمے دے وچہ باب افتعال دے تار افتعال دی نوں دال کریندے بہن

بجوں اذدغ ۱۲

وچو با جیکر دال واقع ہووے ادغام کر دے بہن وچو با جیکر دال واقع ہووے

بجوں اذدغ ۱۲

چوں اذدغ ۱۲

ادغام اتے اظہار ہر دو جائز بہن ، ادغام نال اس طور دے جے دال نوں دال کرنا

بجوں اذدغ ۱۲

چوں اذدغ ۱۲

اتے دال نوں دال کرنا جائز ہے اتے جیکر نہ آد واقع ہووے ادغام اتے اظہار

ہر دو جائز ہے۔ ادغام نال اس طور دے جسے دال نون زاء کرنا جائز ہے نہ
عکس۔

قانون تار جے واقع ہووے مقابلے فار کلیدے وچہ باب افتعال
بیوں اثبت ۱۲

دے ادغام کریندے بین وچو با۔ ادغام نال اس طور دے جسے تار نون تار کرنا
اے تار نون تار کرنا جائز ہے، اے پر پہلا اولی ہے۔

قانون تار دال ذال زاء سین شین صاد صا و طار ظار جبکہ ہک اونہاں
نشہ ۱۲ عدل ۱۲ غندر ۱۲ غندر ۱۲ نشہ ۱۲ نشہ ۱۲ تنفع ۱۲ تنفع ۱۲ تنفع ۱۲

تھیں واقع ہووے مقابلے عین کلمے دے وچہ باب افتعال دے، تار افتعال

دی نون جنس عین کلمے دی کریندے بین جوازاً، اس تھیں پیچھے جنس نون وچہ
چوں نشہ ۱۲

جنس دے ادغام کریندے بین وچو با، جبکہ تار واقع ہووے ادغام کریندے
چوں عدل کہ دراصل عدل بود ۱۲

بین جوازاً جبکہ ہک اونہاں تھیں واقع ہووے مقابلے فار کلمے دے وچہ باب

تفعل یا تفاعل دے تار اونہاں دی نون جنس فار کلمے دی کریندے بین جوازاً، اس
بیوں اثبت ۱۲ غندر ۱۲ غندر ۱۲ نشہ ۱۲ نشہ ۱۲ تنفع ۱۲ تنفع ۱۲ تنفع ۱۲

تھیں پیچھے جنس نون وچ جنس دے ادغام کریندے ہیں و جو یا، جیکر تار واقع ہووے

نون نون و تارک ۱۲

ادغام کریندے ہیں جو از

قانون ۲۲ تار دال ذال تار سین سین صاد ضاد ظا ر تار ر آ ر نون،

چوں التاء السال الذال الزا و علی هذا القیاس ۱۲

جیکر ہک انہاں تھیں واقع ہووے پیچھے الت لام تعریف دے اس لام نون

جنس اتہاندی کر کے ادغام کریندے ہیں و جو یا، جیکر ہک انہاں تھیں واقع

ہووے پیچھے لام ساکن غیر تعریف دے اس لام نون جنس اتہاندی کریندے

چوں نون نون

ہیں، پیچھے جنس نون وچ جنس دے ادغام کریندے ہیں و جو یا سوار اردے

سوار اردے اور نون نون وچ جنس دے ادغام کریندے ہیں و جو یا سوار اردے

کیوں جے ایچھے واجب ہے

باب ۱۲ تم افعال چوں الانصراف کریدن انصرف ینصرف انصرافاً

فہو منصرف وانصرف ینصرف انصرافاً فذاک منصرف لمر

ینصرف لمر ینصرف لایینصرف لایینصرف لایینصرف لایینصرف

الامر من انصرف لیشصرف لینصرف لیشصرف

باب ششم افعال چون الإحمرار بسیار سرخ شدن اِحْمَرَّ يَحْمَرُّ احْمِرَارًا
 فهو مُحْمَرٌّ وَاِحْمَرَّ يَحْمَرُّ احْمِرَارًا فذالك مُحْمَرٌّ لَمْ يَحْمَرَّ
 لَمْ يَحْمَرَّ لَمْ يَحْمَرَّ لَمْ يَحْمَرَّ لَمْ يَحْمَرَّ لَمْ يَحْمَرَّ لَمْ يَحْمَرَّ لَمْ يَحْمَرَّ
 الامر منه احْمَرَّ احْمِرَارًا لِحْمَرَّ لِحْمَرَّ لِحْمَرَّ

باب نهم افعال چون الإحمرار بسیار سرخ شدن اِحْمَارًا يَحْمَارُ
 اِحْمِرَارًا فهو مُحْمَارٌ وَاِحْمَارٌ يَحْمَارُ اِحْمِرَارًا فذالك مُحْمَارٌ
 لَمْ يَحْمَارَ لَمْ يَحْمَارَ لَمْ يَحْمَارَ لَمْ يَحْمَارَ لَمْ يَحْمَارَ لَمْ يَحْمَارَ
 لَمْ يَحْمَارَ لَمْ يَحْمَارَ الامر منه اِحْمَارٌ اِحْمِرَارًا لِحْمَارًا لِحْمَارًا

باب دهم افعال، چون الأحدید اب کوز پشت شدن اِحْدُوْدَبٌ يَحْدُوْدِبُ
 اِحْدِيْدَابًا فهو مُحْدُوْدِبٌ وَاِحْدُوْدِبٌ يَحْدُوْدِبُ اِحْدِيْدَابًا
 فذالك مُحْدُوْدِبٌ لَمْ يَحْدُوْدِبْ لَمْ يَحْدُوْدِبْ لَمْ يَحْدُوْدِبْ
 لَا يَحْدُوْدِبُ لَنْ يَحْدُوْدِبَ لَنْ يَحْدُوْدِبَ الامر منه اِحْدُوْدِبُ
 لِتَحْدُوْدِبُ وَالنَّهْيُ عَنِ اِتِّحْدُوْدِبِ لَا تَحْدُوْدِبْ

باب یازدهم افعال، چون الاستخراج طلب خروج کردن اِسْتَخْرَجَ يَسْتَخْرِجُ
 اِسْتِخْرَاجًا فهو مُسْتَخْرِجٌ وَاِسْتَخْرَجَ يَسْتَخْرِجُ اِسْتِخْرَاجًا فذالك
 مُسْتَخْرِجٌ

باب دوازدهم افعال، چون الأجلوؤذ شافتن اِحْلُوْذٌ يَحْلُوْذُ اِحْلُوْاذًا
 فهو مُحْلُوْذٌ وَاِحْلُوْذٌ يَحْلُوْذُ اِحْلُوْاذًا فذالك مُحْلُوْذٌ لَمْ يَحْلُوْذْ
 لَمْ يَحْلُوْذْ لَا يَحْلُوْذُ لَا يَحْلُوْذُ لَنْ يَحْلُوْذَ لَنْ يَحْلُوْذَ الامر منه

إِجْلُوذٌ -

بدانکہ رباعی مجرد در ایک باب است

صحیح از باب فُجِّلَهُ، چوں اَلدَّخْرَجَةُ وَالِدِخْرَاجِ سَنَكٌ غَلَطَانِيدِن -

دَخْرَجٌ يُدَخِّرُ دَخْرَجَةً فَهُوَ مُدَخِّرٌ وَدَخْرَجٌ يُدَخِّرُ دَخْرَجَةً
فَذَلِكَ مُدَخِّرٌ لَمْ يُدَخِّرْ لَمْ يُدَخِّرْ لَا يُدَخِّرُ لَا يُدَخِّرُ
لَنْ يُدَخِّرَ لَنْ يُدَخِّرَ الْأَمْرُ مِنْ دَخْرَجٍ لِتَدَخَّرَ لِتَدَخَّرَ
لِيُدَخِّرَ وَالنَّهْيُ عَنْهُ لَا يُدَخِّرُ لَا يُدَخِّرُ وَالظَّرْفُ مِنْهُ
مُدَخِّرٌ مُدَخِّرَانِ مُدَخِّرَاتٌ -

بدانکہ رباعی مزید فیہ راسہ باب است بحسب استقرار

باب اول تَفَعَّلَ، چوں اَلتَّدَخَّرُ سَنَكٌ غَلَطَانِيدِن تَدَخَّرَ يَتَدَخَّرُ

تَدَخَّرًا فَهُوَ مُتَدَخِّرٌ وَتَدَخَّرَ يَتَدَخَّرُ تَدَخَّرًا فَذَلِكَ
مُتَدَخِّرٌ لَمْ يَتَدَخَّرْ -

باب دوم اِفْعَلَالٌ، چوں اَلْاِحْرَنْجَامُ انبوه شدن شتران بر آب اِحْرَنْجَمٌ
يَحْرَنْجَمُ اِحْرَنْجَامًا فَهُوَ مُحْرَنْجَمٌ وَاحْرَنْجَمٌ يَحْرَنْجَمُ
اِحْرَنْجَامًا فَذَلِكَ مُحْرَنْجَمٌ لَمْ يَحْرَنْجَمْ لَمْ يَحْرَنْجَمْ لَا يَحْرَنْجَمْ
لَا يَحْرَنْجَمُ لَنْ يَحْرَنْجَمَ لَنْ يَحْرَنْجَمَ الْأَمْرُ مِنْ اِحْرَنْجَمٍ -

باب سوم اِفْعِلَالٌ، چوں اَلْاِقْشَعْرَادُ بر خاکستن موئے بریدن اِقْشَعْرًا

يَقْشَعِرُ اِقْشَعْرًا فَهُوَ مُقْشَعِرٌ وَاقْشَعِرٌ يُقْشَعِرُ اِقْشَعْرًا

فَذَاكَ مُقَشَّعًا لَمْ يَقْشَعِرْ لَمْ يَقْشَعِرْ لَمْ يَقْشَعِرْ

فصل فی باب المثل

باب اول مثال واوی از باب فَعَلَ يَفْعِلُ جَوَلِ الْوَعْدُ وَالْعِدَّةُ وَالْمُبْعَادُ
وَعَدَهُ كَرَدْنِ وَعَدَّ يَعِدُّ وَعَدًّا فَهُوَ وَعَادٌ وَعَدَّ يُوْعَدُّ وَعَدًّا
فَذَاكَ مَوْعُودٌ لَمْ يَعِدْ لَمْ يُوْعَدْ لَا يَعِدُّ لَا يُوْعَدُّ لَنْ يَعِدَّ
لَنْ يُوْعَدَّ الْأَمْرُ مِنْ عِدِّ

تعلیل: عِدَّةٌ در اصل وَعَدُّ یو د کسره بر واو ثقیل بود نقل کرده به مابعد
داده واو را حذف کرده عوض او تاء در آخرش در آوردند عِدَّةٌ شد۔

قانون ہر وا جے واقع ہووے مقابلے فار کلمے دے وچہ مصدر دے

خارج شد وعده

اُتے وزن فِعْلٌ دے وچہ مضارع معلوم اس دے کدے بھی حذف ہوئی ہووے

بجائے
مذہب
معلوم
انکھ در مضارع
ازین جہ فارغ شد

کسره او س واو نقل کر کے طرف مابعد دے دیندے ہیں اتے او س واو

عہ اقامتہ در اصل اقوام بود واو مفتوح ما قبلش حرف صحیح ساکن فتحه واو را قبل داده آں واو را بالفتح

نوں حذف کریندے ہیں اتے عوض اُس دے تاء وچہ آخر او س دیدے

۴ بدل کردن پس اتقائے ساکنین شد میان ہر دو الف بعضی صرفیاں اولی اسے

لیاوندے ہیں وچو با تال کلیہ اقامتہ دے کلیہ اقامتہ دا ایہہ ہے۔ ہر حرف

۴ حذف کردن بعضی صرفیاں ثانی را حذف کرده عوضش تاء در آخرش در آوردند اقامتہ شد ۴

جے ڈپے وچہ مصدر دے سوا التقارن توین دے عوض اس دے تار وچہ آخر

۱۶ کدر اصل لغت
فارغ شدت

اوسدیدے لیاوندے مین وچو با، اے پر لغت و مینت شاذ ہے۔

۱۷ کدر اصل لغت
فارغ شدت
۱۸ کدر اصل لغت
فارغ شدت

تعلیل :- ميعاد دراصل موعاد بود و اوساکن منظر یا قبلش مکسور آل

۱۹ کدر اصل لغت
فارغ شدت
۲۰ کدر اصل لغت
فارغ شدت

واورا بیار بدل کردند ميعاد شد

فارغ شد قبول و عوض

قانون ۲۱ ہر واد ساکن منظر غیر واقع ہووے مقابلے فار کلمے دے وچ

فارغ شد اصل

باب افعال دے ماقبل اوس دا مکسور ہووے اس دا ونوں نال یار دے

۲۲ امر از شد از او تعد

بدل کریندے مین وچو با نال اس شرط دے جے باعث تحریک دا موجود

۲۳ کدر اصل لغت
فارغ شدت
۲۴ کدر اصل لغت
فارغ شدت

۲۵ کدر اصل لغت
فارغ شدت

نہ ہووے۔

تعلیل :- وَعَدَّتْ دراصل وَعَدَّتْ بودال و تار قریب المخرج بہم

۲۶ امر از شد از او تعد

آمدند دال راتار کردہ تار رادرتار ادغام کردند وَعَدَّتْ شد۔

قانون ۲۷ ہر دال ساکن مابعد اس دے تار متحرک سوا تار افعال دے ہووے

۲۸ امر از شد از وعدت

اس دال نوں تار کر بندے مین، اس تھیں پچھے تار نوں وجہ تار دے ادغام

کر بندے مین وجوہاً و ذر عکس عکس

قانون ہر واو مضموم یا مکسور جے واقع ہووے وجہ اول کلمے دے

خانتہ شریوں
طویل و

جین و عد
جین و عد

مابعد اوس دے ہر واو متحرک نہ ہووے اتے مضموم مقابلے عین کلمیدے

جوں اذ و ذری

خانتہ شریوں قول و قول و

ساکن با شریوں و ذری

ہمزہ ہوندی ہے جوازاً۔

اشخاص و اذ و ذری

باب دوم مثال واوی از باب فَعَلَ يَفْعَلُ جِوَلُ الْوَجَلُ تَرْسِيدِن

در صراح وغیرہ
جین آمدہ است

وَجِلٌ يُوَجِلُ وَجَلًا فَهُوَ وَاجِلٌ وَوَجِلٌ يُوَجِلُ وَجَلًا فَذَلِكَ

مخبر السنہ
دیکھو

مَوْجُولٌ لَمْ يُوَجَلْ لَمْ يُوَجَلْ لَا يُوَجَلْ لَا يُوَجَلْ لَنْ يُوَجَلْ

لَنْ يُوَجَلْ الْأَمْرُ مِنْ إِيْجَلٍ وَالنَّهْيُ عَنْهُ لَا تُوَجِلُ وَالظَّرْفُ مِنْ

مَوْجِلٌ وَالْأَلْتُ مِنْ مِيْجَلٍ۔

باب سوم مثال واوی از باب فَعَلَ يَفْعَلُ جِوَلُ الْوَضْعُ نَسَاوِن

وَضَعٌ يَضَعُ وَضَعًا فَهُوَ وَاضِعٌ وَوَضِعٌ يُوَضَعُ وَضَعًا فَذَلِكَ مَوْضِعٌ

باب چہارم مثال واوی از باب فَعَلَ یَفْعِلُ چوں اَلْوَزْمُ اَمَّا سِیدِن
وَرِمَّ یَرِمُّ وَرَمًّا فَهُوَ وَارِمٌ وَوَرِمٌ یُورِمُّ وَرَمًّا فَذَکَ مَوْرُومٌ
لَمْ یَرِمَّ لَمْ یُورِمَّ لَا یَرِمُّ لَا یُورِمُّ لَنْ یَرِمَّ لَنْ یُورِمَّ اَلْمَرْمَنُ
رِمٌّ وَالسَّهْمُ عَنْهُ لَا تَرِمُّ وَالظَّرْفُ مِنْهُ مَوْرِمٌ مَوْرِمَانٌ

قانون ۲۳ ہر باب مثال واوی مَنَعَ یَمْنَعُ مَنَعٌ یَمْنَعُ یا ماضی اوسدی نہ لہی
چوں دفعہ یقیناً

ہوتی ہووے یا مضارع معلوم اوسدا اتے وزن یَفْعِلُ دے ہووے وجہ
چوں بوندیوے یوزم دے

مضارع اوس دیدے فار کلمہ اوسدے نوں حذف کر بیدے بین وجوہا،
چوں بوندیوے یوزم دے

اتے وجہ فَعَلَ یَفْعَلُ دوہاں باباں وَسِعَ یَسْعُ اتے وَطِئَ یَطْوُ دہی
چوں بوندیوے یوزم دے

قانون ۲۴ ہر باب مثال واوی عَلِمَ یَعْلَمُ مَنَعٌ یَمْنَعُ غیر محذوف الفاء
چوں بوندیوے یوزم دے

وجہ مضارع معلوم اوس دیے سوار اصل دے ترے وجہ پڑھنا جائز ہے

لے یَعِدُ تَعِدُ اَعِدُ نَعِدُ دراصل یُوعِدُ تُوَعِدُ اُوَعِدُ نُوَعِدُ بوندند دا واقع شد بعد فتح علامت مضارع قبل کہہ

آں داورا حذف کر دند یَعِدُ تَعِدُ اَعِدُ نَعِدُ شدند ۱۲

جو ہیں جے یُوَجَلُّونَ یَا جَلُّ یَجَلُّ یَجَلُّ پڑھنا جائز ہے۔

قانون^{۲۹} ہر دو واواں متحرک جبیکر اکٹھیاں آون وچہ اول کلمے دے

قانون شدہ دوزی ۴۲
چوں آوا عید ۳

پہلی نوں مال ہمزہ دے بدل کر نیدے ہیں وچو با۔

باب پنجم مثال واوی از باب فَعَلَ یَفْعَلُ چوں اَلْوَسْمُ وَالْوَسَامَةُ

نیوا وشدن ۴۱
اَلْوَسَامَةُ

داغدار شدن وَسَمَّ یُوَسِّمُ وَسَمًّا فَهُوَ وَسِیمٌ وَوَسِیْمٌ یُوَسِّمُ

وَسَمًّا فَذَٰلِكَ هُوَ سَوْمٌ لَمْ یُوَسِّمْ۔

میسیر یعنی سان و قمار باختن ۴۰

باب ششم مثال یائی از باب فَعَلَ یَفْعَلُ چوں اَلْمِیْسِرُ وَالْمِیْسِرَةُ

قمار باختن یَسِرُ یَمِیْرُ یَمِیْرًا فَهُوَ یَاسِرٌ وَیَسِیْرٌ یُوَسِّرُ فَذَٰلِكَ

مِیْسِرٌ لَمْ یَمِیْرُ۔

تعلیل :- یُوَسِّرُ واصل یَمِیْرُ بود یا ساکن منظر یا قبلش مضموم آں یا را

بواؤ بدل کردن یُوَسِّرُ شدہ

قانون شدہ دوزی ۴۱
چوں آوا عید ۳

قانون ہر یا ساکن منظر غیر واقع ہووے مقابلے فاکلمے دے وچہ باب افعال

چوں آوا عید ۴۱
احتراز شدہ از متحرک
احتراز شدہ از مدغم چوں میرت ۴۲

دے ما قبل اس دا مضموم ہووے اس یا نوں تال واو دے بدل کر نیدے ہیں

۴۱
۴۲
الذی قید قانون شدہ میسیر

وجوباً۔ نال اس شرط دے جسے وجہ فعلی اصفیٰ اتے جمع افعال
 فعلی اصفیٰ
 جمع افعال
 فعلی اصفیٰ
 جمع افعال
 فعلی اصفیٰ
 جمع افعال

دے نہ ہو دے اتے وجہ مقابلے عین کلمے اسم مفعول اجوف یا بی دے نہ ہو دے اتے
 جیکر ہو دے اتے اس یا نہوں بر حال چھوڑ کے ضمے ماقبل اوسدے نون نال کسر دے بدل کر بند گھن وجوباً۔
 دینے دے نہیں ہون چھوڑ گیا

باب اول اجوف واوی از باب فَعَلَ يَفْعُلُ جَوْنُ الْقَوْلِ وَالْمَقَالِ وَالْمُقَالَاتِ
 وَالْقِيْلُ وَالْقِيَالُ كَقَوْلِ قَالٍ يَقُولُ قَوْلًا فَهَوَ قَائِلٌ وَقِيْلٌ يَقَالُ
 قَوْلًا فَذَلِكَ مَقُولٌ لَمْ يَقُلْ لَمْ يَقُلْ لَا يَقُولُ لَا يَقَالُ -
 تعلیل ہر قال در اصل قول بود واو متحرک ماقبل او مفتوح آں واو را
 بالف بدل کردند قال شد۔

قانون ہر واو اتے یا ہر متحرک نال حرکت لازمی دے ماقبل اوس دا مفتوح

۱۱۔ تعلیل: مقول در اصل مقوول بود ضمہ بردار و ثقیل بود نقل کردہ بہ ماقبل دادند مقوول
 شد پس التقائے ساکنین شد میان ہر دو واو بعضے صرفیاں واو اولی را حذف کردند لَانِ الثَّانِيَةَ عَلَامَةً
 وَالْعَلَامَةُ بِالْحَذْفِ، مقول شد بروزن مقول۔ بعضے صرفیاں واو ثانی را حذف کردند لِأَنَّ الثَّانِيَةَ
 الِذِيَّةَ أَحَقُّ بِالْحَذْفِ مَقُولٌ شَدَّ بِرُورِنِ مَفْعَلٌ ۱۲

علہ فعلی اصفیٰ کی مثال جیکی (کنڈھوں کو حرکت دیکر ناز سے گلنے والی عورت)، فیضی (ظلم والی) ان کا اصل جیکی اور فیضی تھا، یا کو واو سے بدلنے
 کی جگہ ضمہ ماقبل کو کسر سے بدل دیا، کوئی (دانا عورت)، طوبی (جنتی درخت) باوجود دیکر اکیس اور اقیب کی جمع ہے ضمہ ماقبل کو کسر سے نہیں بدلا
 اس لئے کہ ان پر اسمیت غالب ہے ۱۲ شرف قادری

ہووے اور سے کلمے مقبیں اس واواتے یاہ نون نال الف دے بدل کر پیدے
چون نال و باع ۱۲ اعزاز شد از فوعہ و سیقول ۱۲

ہین وجوباً نال اس شرط دے جے اوہ واواتے یاہ مقابلے قار کلمہ اتے عین

ہوں تو عدد و تکرار
ہی ہوں ہوں ہوں

کلمہ ناقص دے اتے وجہ حکم عین کلمہ ناقص دے نہ ہووے اتے پچھاوس

چون از عواد ازینا
کہ در مثل از خود
و از تہی بلوند
داد و یا در علم
عین کمال باشد
کہ او و یا لام کلمہ
باشد بعد از ہوں
داد و یا ہوں
تکرار و از تہی

دے مدہ زائدہ جے لازم ہووے تحقق اتے سکون او س دا اتے حرف تشبیہ

زخیاں در عین
دعوت لین
ہوں عین

کہ در مثل از خود
اعزاز شد از خود
و از تہی بلوند
داد و یا در علم
عین کمال باشد
کہ او و یا لام کلمہ
باشد بعد از ہوں
داد و یا ہوں
تکرار و از تہی

تکرار و از تہی
داد و یا ہوں
تکرار و از تہی
داد و یا ہوں
تکرار و از تہی
داد و یا ہوں
تکرار و از تہی
داد و یا ہوں

دا اتے یاہ نسبت دی اتے الف جمع مونث سالم دا اتے نون تاکید دا نہ

دا حشیں
ہوں عین

کہ در مثل از خود
اعزاز شد از خود
و از تہی بلوند
داد و یا در علم
عین کمال باشد
کہ او و یا لام کلمہ
باشد بعد از ہوں
داد و یا ہوں
تکرار و از تہی

تکرار و از تہی
داد و یا ہوں
تکرار و از تہی
داد و یا ہوں
تکرار و از تہی
داد و یا ہوں
تکرار و از تہی
داد و یا ہوں

ہووے اتے اوہ کلمہ اتے وزن فعلان اتے فعل دے اتے

دعوت لین
ہوں عین
تکرار و از تہی
داد و یا ہوں
تکرار و از تہی
داد و یا ہوں
تکرار و از تہی
داد و یا ہوں

نال معنی اجیہے کلمے دے جے وچہ او س دے تعلیل نہ پوندی ہووے

ہوں عین
تکرار و از تہی
داد و یا ہوں
تکرار و از تہی
داد و یا ہوں
تکرار و از تہی
داد و یا ہوں
تکرار و از تہی
داد و یا ہوں

نہ ہووے۔

تعلیل قلن در اصل قولن بود و او متحرک ما قبل او مفتوح آں و او را

بالف بدل کردند قائلن شد پس التفتاے ساکنین شد میان الف و لام

الف را حذف کردند قلن شد پس فتحہ فاء کلمہ را البضمہ بدل کردند

قُلْنَ شَدَّ

قانون التّقائے ساکنین دو قسم ہے ہک علی حدّہ اتے ہک علی

غیر حدّہ۔ علی حدّہ اوہ ہے جے پہلا ساکن مدہ یا یا تصغیر ثانی مدغم وحدت کلمہ

بجوں امزبان ۱۲

دے ماسوا اوس دے علی غیر حدّہ ہے حکم علی حدّہ دا ایہ ہے جے پڑھنا

ساکنین مطلقاً تے حکم علی غیر حدّہ دا پڑھنا ساکنین دا وچہ حالت وقف دیدے

دیکھو جوں پڑھنا

اتے نہ پڑھنا ساکنین دا وچہ حالت غیر وقف دی دے، نظر کر لسی وچہ حالت

چوں لاہین الفقیر کہ
در اصل لاہین الفقیر

غیر وقف دی دے جبکہ پہلا ساکن مدہ یا نون خفیفہ ہووے تاں حذف

عہ اتقائے ساکنین علی غیر حدّہ بہ ہفت صورت حاصل بیٹود اول آنکہ دران سہ شرط موجود نباشد چوں قل الحق نہ اول

مدہ نہ ثانی مدغم ونہ وحدت کلمہ است۔ دوم آنکہ دران شرط اول مفقود باشد و ثالث موجود باشد چوں مد کہ نہ اول مدہ

نہ ثانی مدغم مگر وحدت کلمہ است۔ سیوم آنکہ اول مفقود باقی ہر دو موجود چوں یخفقون کہ اول مدہ نیست و ثانی مدغم و

وحدت کلمہ موجود۔ چہارم آنکہ اول موجود باقی ہر دو مفقود چوں اصر بوا القوم کہ اول مدہ است، نہ ثانی مدغم نہ

وحدت کلمہ است۔ پنجم آنکہ اول ہر دو موجود باشد و ثالث مفقود چوں اصر بوا القوم کہ اول مدہ و ثانی مدغم است مگر وحدت

کلمہ نیست۔ ششم آنکہ اول و ثالث موجود و ثانی مفقود چوں قائلن کہ اول مدہ و کلمہ واحد است و ثانی مفقود کہ

مدغم نیست۔ ہفتم آنکہ عکس یعنی اول و ثالث مفقود و ثانی موجود چوں لبیدعون نہ اول مدہ نہ وحدت کلمہ مگر مدغم است ۱۲

کریندے ہیں اسنوں بالاتفاق، سوا تزیہاں جائیں دے، وچہ مصدر باب

یوں نقل دینے ۱۲

افعال اتے استفعال اتے اسم مفعول دے، ہر تڑے اجوف تھین کیوں جے

یوں مفعول دے کہ دراصل
مفعول یا بود ۱۲

یوں استفعال دے کہ
در اصل استفعال بود ۱۲

یوں اجوف دے کہ دراصل
اجوف بود ۱۲

ایچھے اختلاف ہے، بعضے پہلے نوں حذف کریندے ہیں اتے بعضے دو جے

نوں، جیکر پہلا ساکن مدہ اتے نوں خفیہ نہ ہووے تاں حرکت دیندے

یوں نقل دینے ۱۲

ہین اُس ساکن نوں جہیر اوچہ آخر کلمے دے، جیکر وچ آخر کلمے دے نہ ہووے

یوں نقل دینے ۱۲

تاں پہلے نوں کسرہ، کسرہ وچہ حرکت دینے ساکن دے اصلی ہے اتے

یوں نقل دینے ۱۲

غیر کسرہ دا ناں کسے عارضے دے ۱۲

یوں نقل دینے ۱۲

قانون ۲۳ ہر اوغیر مکسول وچہ ماضی معلوم ثلاثی مجرد اجوف دے الف ہوکے

یوں نقل دینے ۱۲

ڈھے، فار کلمہ اوسدے نوں حرکت ضمہ دی دیندے ہیں وچو با۔

تعلیل :- یَعْنُ دَرِ اَصْلِ بَيَعْنُ يُوْدُ، يَاءٌ مُتَحَرِّكَةٌ تَقْبَلُشْ مُفْتَوِّحَ اَنْ يَأْرَأَ بِالْف

بدل کردن بَاعَنْ شد، پس التفتار ساکنین شد میان الف و عین، الف را حذف کردن بَعَنْ شد پس فتحه فار کلمه را بکسره بدل کردن تا دلالت کند بر حذفیت یا بَعَنْ شد۔

مغز غش شد مشق بگویند
سودا در اصل بگویند
خاوند مکتوب باشد یا نه

^{۳۳} قانون هر واو مکسور اتے یا مطلقاً و چه ماضی معلوم ثلاثی مجرد اجوف

دے الف ہو کے ڈھے، فار کلمہ اوس دے نوں حرکت کسره دی دیندے

قوله فاعل و جوبنا
بجانب از کسره در اصل
بودند ۱۲

پہن وجوباً۔

تعلیل: قِيلَ واصل قول بود کسره بر واو ثقیل بود نقل کرده بہ ما قبل دادند قول شد پس واو ساکن ما قبلش مکسور آن واو را بسا بدل کردند قِيلَ شد۔

از نشانی مجرد بود یا نیست
چون قول و تعلیل

مبتدا و مفعول

^{۳۵} قانون هر واوا تے یا مکسور پیچھے ضمے وے کلمہ ماضی مجہول داوچہ

ازین قید فارغ شد چون یہ ۳۰

اضرار شد از اجزا
در واصل نشد معنوی
باشند چون مضموم

ماضی معلوم اوس دی دے معلل ہووے، جائزے سٹنا کسره اوس دے دا

مع واد و یا در علم متوسط
آن باشد کہ واد و یا واقع شود
بجائز کسره بعد واد و یا
جمع بود جہول و اعوان
داوچہ را چون را بسین
یا واد یا منہ بود چون
بہ قولن تا عین از بیون
تو بسین ۱۴

یا نقل کرنا ضمے ول۔

^{۳۶} قانون هر واوا تے یا مضموم یا مکسور متوسط یا وچہ حکم متوسط دے،

وچہ اصل دے سلامت نہ رہی ہووے اتے وچہ ناقص ثنائی مجرد دے مطلقاً،

بہت زیادہ
یعنی سلامت مانہ

وچہ فعل متصرف یا متعلقات فعل دے سوا وزن فعل حقیقی یا حکمی دے اجوف

جملہ اجوف و انقود ۱۳

جملہ قول دینے ۱۲

احقر از شد از ناورد ۱۲

تھیں اتے تفعّلین دے ناقص تھیں حرکت اس واو اتے یا ردی نوں

جملہ تفعّلین ۱۲

نقل کر کے طرف ما قبل دے دیندے ہین وچہ بانال اس شرط دے جے

خارج شد سؤل و مؤؤل و مستزین کہ دراصل سؤل و مستزین مؤؤل و مستزین ہوندے ۱۳

اوہ واو اتے یا ر بدل ہمزہ تھیں اتے ضمہ کسرہ او س دا منقول ہمزہ تھیں

احقر از شد از ناورد و مستزین کہ دراصل سؤل و مستزین مؤؤل و مستزین ہوندے ۱۳

دے ال بدل جوازی خارج شد سؤل و مؤؤل ۱۲

اتے ما قبل او س دے مفتوح اتے الف نہ ہووے اتے وچہ وزن فعل دے

د بتایا و بالیہ و جملہ نقاد و مقادیر ۱۲

اجوف تھیں نقل حرکت دا اتے حذف اتے اشمام او سد اہر ترے اتے

یعنی ضمہ ما ہونے کسرہ جدا و ما ہونے یا ر واو ۱۳

جملہ قول ۱۲

جملہ تیل ۱۲

وچہ تفعّلین دے ناقص تھیں نقل حرکت دا اتے اثبات او سد اہر دو جانز ہین۔

جملہ تفعّلین ۱۲

جملہ مستزین ۱۳

تعلیل یقول و تقول و أقول و نقول و دراصل یقول و تقول و أقول و نقول

ہوندے، ضمہ بر واو ثقیل ہونے نقل کردہ بما قبل دا دند یقول و تقول و أقول و نقول شندے۔

تعلیل یُقَالُ تُقَالُ اُقَالُ نُقَالُ در اصل یُقُولُ تُقُولُ اُقُولُ نُقُولُ
بودند، واو مفتوح ما قبلش حرف صحیح ساکن فتحه اش نقل کرده بما قبلش
داده آن واو را بالف بدل کردند یُقَالُ تُقَالُ اُقَالُ نُقَالُ شدند۔

قانون ۳۷ ہر واو اتے یا متحرک پہچھے ساکن صحیح دے عین فعل یا شبہ
فعل دا ہووے، حرکت اوسدی نقل کر کے طرف ما قبل دے دیندے مین اتے

مفتوح نون نال الف دے بدل کریندے مین وجوباً نال اس شرط دے

جے اوہ کلمہ ملحق اتے ناقص اتے نال معنے لون اتے عیب دے اتے صیغہ

آلت اتے فعل تعجب دانہ ہووے اتے اوہ کلمہ تعلیل کیتیاں ملتس نال فعل

مشہور دے نہ ہووے اتے وچ مفعول یائی دے ضمتے منقول دے نون

نال کسرہ دے بدل کریندے مین وجوباً اتے تصحیح بھی بہت آئی ہے

چون یُقَالُ نُقَالُ
چون یُقُولُ تُقُولُ
چون یُقُولُ تُقُولُ
چون یُقُولُ تُقُولُ

صحت از شد بابع وغیرہ ۱۲
فعل صحیح دے عین فعل یا شبہ

چون اسود و ابین ۱۱
چون اعور و اعین ۱۲

چون یُقَالُ دِیْبَاعٌ ۱۲
چون یُقُولُ دِیْبَاعٌ ۱۲

چون تصور
چون تصور
چون تصور
چون تصور

چون یُقُولُ دِیْبَاعٌ ۱۲
چون یُقُولُ دِیْبَاعٌ ۱۲

خازن شد واوی چون منقول ۱۱
چون یُقُولُ دِیْبَاعٌ ۱۲

چون یُقُولُ دِیْبَاعٌ ۱۲
چون یُقُولُ دِیْبَاعٌ ۱۲

واوی وچ گھٹ
چون یُقُولُ دِیْبَاعٌ ۱۲

قانون دیگر ہر واؤ اتے یا ہر متوسط مفتوح وچ اصل دے سلامت

چون مقول و صبیغ ۱۲

نہ رہی ہووے وچ فعل متصرف یا متعلق فعل متصرف دے سوا کلمہ اسم دے

پول بقول و صبیغ ۱۲

چون مقول

ازین قید از

خازنہ شد مثل یور ۹

کدر ماضی

اُتے وزن اُفعل دے ماقبل اوس دے حرف ساکن مظهر قابل حرکت دے

خارج شد قائل و با یح ۱۲

قائل شد مفعول مقول

چون اقول و صبیغ از قید اسم خازنہ شد فعل چون اخوت ۱۲

ہووے فتح اس واؤ اتے یا ہر دے نون نقل کر کے طرف ماقبل دے دیندے

ہین اس تھیں ہیکھے اوس واؤ اتے یا ہر نون نال الف دے بدل کر دے

چون یقال و صبیغ ۱۲

ہین وجوباً نال اس شرط دے جے اوہ کلمہ ملحق اتے نال معنی لون اتے عیب

چون اقول و صبیغ ۱۲

چون اسودوا یضی ۱۲

چون مقول و صبیغ ۱۲

دے اتے صبیغ اسم آلت دانہ ہووے

چون مقول و صبیغ ۱۲

تعلیل قائل در اصل قائل بود واؤ واقع شد بعد الف فاعل و در اصل سلامت نہ ماندہ بود اسی واؤ را بہمزہ بدل کر دند قائل شد۔

قانون ہر واؤ اتے یا ہر جے واقع ہووے تھچھے الف فاعل دے ، وچ

دین یقال

اصل دے سلامت نہ رہی ہووے یا اصل اوس دا کوئی نہ ہووے اوس نوں

کہ فعل نذرند ۱۲
جوں غلط و سائق

میں غلط ۱۲
ازلی قید فارغ شد

نال ہمزہ دے بدل کریندے ہیں و جو با -

سائق غلط ۱۲
جوں قابل سائق

تعلیل قیال دور اصل قوال بود دا و واقع شد بجائے عین کلمہ در جمع و

در مفرد سلامت نماذہ بود ما قبلش مکسور آں دا و را بسیار بدل کر دند
قیال شد

تیناں مصدر طریقیں
تیناں مصدر طریقیں

قانون ہر دا و جو واقع ہووے متقابلے عین کلمے دے وچہ مصدر یا وچہ

کہ مصدر است جمع ۱۲
اعتزاز شد از ارفاق

خارج شد عوار جمع
جا و ۱۲

نال جمع عین قوال جمع
و در جمع و در جمع ۱۲
جمع عین قوال جمع

جمع دے وچہ فعل آتے واحد دے سلامت نہ رہی ہووے یا وچہ واحد دے

جمع طریقیں ۱۲
خارج شد طریقیں

ازلی قید فارغ شد عوار جمع عوار جمع
جمع عوار جمع واحد ساکن است ۴

ساکن آتے وچہ جمع دے اگے الف دے ہووے ما قبل اوس دا مکسور ہووے

دو و اول ۱۲
زوال و دو و اول
خارج شد

در جمع قبل الف نیست ۱۲

اوس دا و نوں نال یا دے بدل کریندے ہیں و جو با نال اس شرط دے

جمع کوئی ۱۲
قام و ریاضی و جمع روئے و عین قوال
جوں قیال جمع قابل و قیام مصدر

جے لام کلمہ اوس دا معلل نہ ہووے -

اعتزاز شد از ردا و جمع ریاضی کہ در اصل روئے بود ۱۲

تعلیل قُوَيْلٌ وَقُوَيْلَةٌ وَ قُوَيْلٌ وَ قُوَيْلَةٌ يُوْدُنْدُ وَاوُ وَاوِيَا
در یک کلمه بهم آمدند نخستین از ایشان ساکن بدل از چیزے بوداں وَاو وَاوِيَا کرده
یا ر را در یا ا دغام کردند قُوَيْلٌ وَقُوَيْلَةٌ شدند

۱۲۴ سو تر لجه ایی به سیند بتم ا ج به سولم ، سپه از ج به سوم ، اسر سپه از ن اسر سو تر کلمه ،
۱۲۵ سو تر لجه ایی به سیند بتم ا ج به سولم ، سپه از ج به سوم ، اسر سپه از ن اسر سو تر کلمه ،

قانون هر واواتے یا هر جیکر اکھیاں اون وچه کی کلمے دے یا وچه حکم

ازین قید فارغ نشد
ازین قید فارغ نشد
ازین قید فارغ نشد

یکی کلمے دے سوا کلمے اسم دے اُتے وزن اَفْعَل دے پہلی اوہناں دی
یوں ایوم

ساکن لازم غیر بدل ہووے اس واو نوں یا کریندے مین اوس تھیں پچھے یا
نوں وچه یا ر دے ا دغام کریندے مین وچو با سوا واو عین کلمہ دے پچھے یا
ازین قید فارغ نشد
ازین قید فارغ نشد
ازین قید فارغ نشد

تصغیر دے ہیکر وچه متحرک ہووے کیوں جے اوس واو نوں نال یا ر دے

بذل کریندے مین جواز اوڑنہ وچو با
تصغیر متقل تصغیر متقل ۱۲

باب دوم اجوف وادی

باب فِعْلٌ يَفْعُلُ مِجُولُ الخَوْفُ وَالْخَافُ وَالْمَخَافَةُ ترسیدن

خَافَ يَخَافُ خَوْفًا فَهُوَ خَائِفٌ وَخِيفَ يُخَافُ خَوْفًا فَذَلِكَ مَخُوفٌ

لَمْ يَخَفْ الخ

بَابُ سَوْمِ اجْتِوْفٍ وَادْوَى اِزْبَابُ فَعَلٌ يَفْعَلُ چُونِ الطُّوْلُ وَالطَّوَالَةُ دِرَازِ شَدْنِ

طَالَ يَطُولُ طُوْلًا فَهُوَ طَوِيْلٌ وَطِيْلٌ يُطَالُ طُوْلًا فَذَلِكَ مَطْوُولٌ

لَمْ يَطُلْ لَمْ يَطُلْ لَا يَطُوْلُ لَا يُطَالُ الخ

بَابُ اَوَّلِ اجْتِوْفِ يَابِيْ اِزْبَابِ

اِزْبَابُ فَعَلٌ يَفْعَلُ چُونِ اَلْبَيْعِ وَالْبَيْعَةِ خَرِيْدِنِ وَفِرْوَحْتِنِ بَاعَ يَبِيْعُ

بَيْعًا فَهُوَ بَائِعٌ وَبِيْعٌ يُبَاعُ بَيْعًا فَذَلِكَ مَبِيْعٌ لَمْ يَبِعْ لَمْ يَبِعْ الخ

بَابُ اَوَّلِ تَاقِصِ وَادْوَى

اِزْبَابُ

فَعَلٌ يَفْعَلُ چُونِ اَلدُّعَاءِ دَعَا نَحْوَانْدِنِ اَلدَّعْوَةَ بِطَعَامِ نَحْوَانْدِنِ اَلدَّعْوَةَ

بِهَسْبِرِ نَحْوَانْدِنِ اَلدَّعْوَةَ بِهَبَاهِ نَحْوَانْدِنِ اَلدَّعْوَى دَعْوَى كَرْدِنِ دَعَا يَدْعُو

دُعَاءً فَهُوَ دَاعٍ وَدُعَى يَدْعَى دُعَاءً فَذَلِكَ مَدْعُوٌّ لَمْ يَدْعُ الخ

بَابُ دَوِّمِ تَاقِصِ وَادْوَى

اِزْبَابُ فَعِلٌ يَفْعَلُ چُونِ اَلرِّضَاءِ وَالرِّضْوَانِ نَوَاشْتِنِ دَرِشْدِنِ رَضِيَ

يُرِضِي رِضًى فَهُوَ رَاضٍ وَرِضِي يُرِضِي رِضَاءً فَذَلِكَ مَرِضِيٌّ

لَمْ يَرْضَ الخ

باب سوم ناقص واوی

از باب فَعَلَ لَفْعُلُ چوں الرَّخَاءُ وَالرَّخَاوَةُ سست و نرم شدن رَخَا يَرُخُو
رَخَاءٌ وَرَخَاوَةٌ فهو رَخِيٌّ وَرُخِيٌّ يَرُخِي رَخَاءً وَرَخَاوَةً فذالك مَرُخُوٌّ
لَمْ يَرُخْ لَمْ يَرُخْ الخ

باب اول ناقص یائی

از باب فَعَلَ لَفْعُلُ چوں الرَّمِيٌّ وَالرَّمِيَّةُ تیر انداختن رَمِيٌّ رَمِيًّا فهو
رَامٌ وَرُمِيٌّ يَرْمِي رَمِيًّا فذالك مَرْمِيٌّ لَمْ يَرْمِ لَمْ يَرْمِ لَمْ يَرْمِ لَمْ يَرْمِ
لَنْ يَرْمِيَ لَنْ يَرْمِيَ الامر من رَامٍ الخ

باب دوم ناقص یائی

از باب فَعَلَ لَفْعُلُ چوں الخَشِيُّ وَالخَشِيَّةُ ترسیدن خَشِيَ يَخْشِي
خَشِيًّا وَخَشِيَّةً فهو خَاشٍ وَخُشِيٌّ يَخْشِي خَشِيًّا وَخَشِيَّةً
فذالك مَخْشِيٌّ لَمْ يَخْشَ لَمْ يَخْشَ لَمْ يَخْشَ لَمْ يَخْشَ لَمْ يَخْشَ الخ
تعلیل دُعَاءُ دُرٍّ صَلِّ دُعَاؤُاُ بورد و او واقع شد بعد الف زائده بر طرف

آن واو را بهمزه بدل کردند دُعَاؤُاُ شد
حرف علت ننویسند گفت در نه بعد الف زائده واو و یا را فتنه الف ۱۲
قانون هر حرف علت واجب واقع بود و آنچه پیچھے الف زائده دے بر طرف

کلمه بجز اول
دو واو زائده
دو واو زائده
فان تشریح
ازین جهت
نویسند
ازین جهت
نویسند

یا وچ حکم طرف دے اوس نون نال ہمزہ دے بدل کر نیندے ہین وجوہاً۔

تعلیل دُعی دراصل دُعُو بود واد واقع شد بجائے لام کلمہ ما قبلش مکسور اَل
 واورا بیا بدل کر دند دُعی شد۔

ازین قبیلہ خارج شد
 چون دُعُو دُعُو دُعُو
 اورا نون نال ہمزہ
 چون دُعُو دُعُو
 اورا نون نال ہمزہ
 چون دُعُو دُعُو
 اورا نون نال ہمزہ
 چون دُعُو دُعُو

قانون ہر واو جے واقع ہووے مقابلے لام کلمے دے ما قبل اوس دا

مکسور ہووے اس واو نون نال یا ر دے بدل کر نیندے ہین وجوہاً۔

قانون ہر یار جے واقع ہووے وچہ آخر فعل دے نال فتح غیر اعرابی دے

ما قبل اوس دا مکسور ہووے کسرہ ما قبل اوس دے نون فتح دے بدل کر نیندے

ہین جوازاً، اس تھیں پیچھے اوس یار نون نال الف دے بدل کر نیندے ہین

تعلیل یذَعُو تَدَعُو اذَعُو تَدَعُو دراصل یذَعُو تَدَعُو

اذَعُو تَدَعُو بودند ضمہ بر واو ثقیل بود انداختند یذَعُو تَدَعُو اذَعُو

تَدْعُو شَدند۔

قانون ہر واواتے یا مضموم یا مکسولہ مقابلے لام کلمے دے پچھے

چوں داعون سرور
اصل داعون
بود ۱۲

ضمہ یا کسر دے ہووے حرکت اوکس دی دور کریندے ہین نال نقل دے

جیکر پہلے ضمہ دے کسر ہووے پچھے اوکس دے واو یا اگے کسر دے

چوں داعون درامون کہ دراصل داعون درامون بود ۱۲

ضمہ ہووے پچھے اوکس دے یا جیکر نہ تاں سوا نقل دے نال اس شرط

چوں ترمین و مرت بدامون ۱۲
چوں ترمین و ترمین ۱۲

دے جے اوہ واواتے یا بدل ہمزے تھیں نال ابدال جوازی دے نہ

چوں فارسی و فارسیون کہ دراصل
فارسی و فارسیون بودند ۱۲

قانون دیگر ہر واواتے یا مضموم یا مکسولہ، ضمہ کسر اوکس دا غیر منقول

خارج شت مفتوح
چوں نال پچھو
من پچھی ۱۲

ہمزے تھیں جے واقع ہووے بر طرف قبل اوکس دے بھی مضموم یا مکسولہ

چوں یحییون و یسودن کہ دراصل یحییون و یسودن بودند ۱۲

اہل یسودن
اہل یحییون
اہل یسودن
اہل یحییون
چوں یسودن و یحییون
بودند ۱۲

ہووے حرکت اس واواتے یا ردی توں حذف کریندے ہین وجوباً

چوں یسودن و یحییون
بودند ۱۲

تعلیل یدعیان تدعیان دراصل یدعیان تدعیان بودند، واو کے

بود در موضع ثالث، اکنون رابع گشت حرکت ما قبل او مخالف او شد، آن

واو را بیار بدل کردند عیان شد عیان شدند۔

قانون ہر داؤجے واقع ہووے وچہ تری جائیدے جد صاعد ہووے

حرکت ما قبل اس دے دی مخالف اس دے ہووے اس نوں نال پار دے

خارج شد بی عیب

بدل کریندے ہین و جو با۔ جوں پد عیان تدعیان

تعلیل دُعَاةُ دُرِّ اَصْلِ دَعْوَةٍ بُوْد وَاوُ مَتَحَرِّكُ مَا قَبْلُشْ مَفْتُوحِ اَنْ وَاوُ

را بالف بدل کردند بعدہ فتحہ فاء را بضمہ بدل کردند تا ملتبس نشود بہ حَلْوَةٍ

زکوٰۃ قنّوۃ کہ ایشان مفرد اند دُعَاةُ شَد۔

قانون ہر جمع ناقص دی جو اتے وزن فَعْلَةٌ دے ہووے فار کلمہ اس دے نوں

حرکت ضمہ دی دیندے ہین و جو با۔

تعلیل دِعْوَى دُرِّ اَصْلِ دَعْوَةٍ بُوْد وَاوُ وَاوُ مَتَحَرِّكُ مَا قَبْلُشْ مَفْتُوحِ اَنْ وَاوُ

واو مدہ زائدہ بود آن واو را بیار بدل کردند دُعْوَى شَد پِسْ وَاوُ وَاوُ دُرِّ اَصْلِ

کلمہ ہم آئندہ نخستین از ایشان ساکن بدل از چیزے نموداں و او را بیار بدل
کردند بعدہ یار را در یار ادغام کردند دُععی شد پس یار واقع شد در آخر اسم
متمکن ما قبلش مضموم، ضمہ ما قبلش را بکسرہ بدل کردند دُععی شد پس ضمہ
اولی را نیز بکسرہ بدل کردند برائے مناسبت یار ثانی دُععی شد۔

بخارج شد و بعد
سرد را صل

قانون

ہر واؤ لازم غیر بدل ہمزہ تھیں جے واقع ہووے وچہ آخر اسم متمکن

فارغ شد چون
۱۲

فارغ شد چون
۱۲

دے ما قبل اس دا مضموم ہووے یا واؤ مدہ زائدہ ہووے وچہ جمع دے اس

از یقین فارغ شد
مضموم و مضموم
چون مدعو شد

واؤ نون یا ر دے بدل کریندے ہیں و جو بااتے وچہ مفرد دے مانع ہے وچوب

چون مدعو شد

اعلال دے نون اوہ مدہ زائدہ مگر جے ما قبل اسد ہور واؤ متحرک ہووے۔

چون مدعو شد
چون مدعو شد

چون مدعو شد
چون مدعو شد

قانون

ہر یار مشدو یا مخفف جے واقع ہووے وچہ آخر اسم متمکن دے

فارغ شد چون
۱۲

چون مدعو شد
۱۲

ما قبل اس دے جبکہ یک حرف مضموم ہووے ضمہ اس دے نون نال کسرہ

چون مدعو شد
چون مدعو شد

فارغ شد چون
۱۲

دے بدل کریندے ہیں و جو با جبکہ دو حرف مضموم ہوون ضمہ نال والے نون نال

چون مدعو شد
۱۲

کسرہ دے بدل کر بیڈے میں وجوہاً اتنے دو جے نوں جوازاً۔
چوں دے جی ۱۲

یوں دے جی ۱۲

تعلیل دَوَاعِیْ در اصل دَوَاعِیْوُ بود و اَوْدَاقِ شَدَّ بِجَائِے لَامِ کَلِمَہ
مَاقِبَلِشْ مَکسُورِ آں و اَوْرَابِیَا بَدَلْ کَرْدَنْدِ دَوَاعِیْ شَدَّ پَسِ صَمَّہِ بِرِ یَا رِ تَقْیِیلِ بُوْدَانْدَا
پَسِ التَّقَاے سَاکِنِینِ شَدَّ مِیَانِ یَا رِ وَ تَنْوِینِ، یَا رِ رَا حَذَفْ کَرْدَنْدِ دَوَاعِیْ شَدَّ۔
یَا کَہِ دَوَاعِیْ در اصل دَوَاعِیْوُ بُوْدَ، و اَوْدَاقِ شَدَّ بِجَائِے لَامِ کَلِمَہِ مَاقِبَلِشْ مَکسُورِ
آں و اَوْرَابِیَا بَدَلْ کَرْدَنْدِ دَوَاعِیْ شَدَّ پَسِ صَمَّہِ بِرِ یَا رِ تَقْیِیلِ بُوْدَ، اَنْدَا خَلْتَنْدِ، عَوْضِشْ
تَنْوِینِ در آوَرْدَنْدِ دَوَاعِیْ شَدَّ پَسِ التَّقَاے سَاکِنِینِ اَمْدِ مِیَانِ یَا رِ وَ تَنْوِینِ، یَا رِ رَا حَذَفْ
کَرْدَنْدِ دَوَاعِیْ شَدَّ یَا کَہِ دَوَاعِیْ در اصل دَوَاعِیْوُ بُوْدَ و اَوْدَاقِ شَدَّ بِجَائِے لَامِ کَلِمَہِ
مَاقِبَلِشْ مَکسُورِ آں و اَوْرَابِیَا بَدَلْ کَرْدَنْدِ دَوَاعِیْ شَدَّ پَسِ صَمَّہِ بِرِ یَا رِ تَقْیِیلِ بُوْدَانْدَا خَلْتَنْدِ
یَا رِ رَا نِیزِ اَنْدَا خَلْتَنْدِ عَوْضِشْ یَا رِ مَحذُوقَہِ تَنْوِینِ در آوَرْدَنْدِ دَوَاعِیْ شَدَّ۔

تعلیل لَمْ یَدْعُ لَمْ یَدْعِ الْمَرَا زِیْدُ عَوْ وَ یَدْعِی الْوَسْبُ کَرْدَنْدِ
چوں لَمْ جَا زَمَہِ جَمْدِیَہِ در اَوْشْ در آوَرْدَنْدِ، اَنْخَرِشْ رَا جَزَمْ کَرْدَ عِلَامَتِ جِزْمِیْ سَقُوطِ
حَرْفِ عِلْتِ شَدَّ در پَنجِ پَنجِ صِیغَہِ وَ سَقُوطِ نَوَاتِ اَعْرَابِیْ شَدَّ در بَقِیَّتِ بَقِیَّتِ صِیغَہِ
سَقُوطِ چِیزِے نَشَدَّ در دو صِیغَہِ زِیْرِ اَنْجِ مَعْنِیْ اسْتِ و الْمَبْنِیْ مَا لَا یَتَغَیَّرُ اَخْرَہِ
بِ دَخُولِ الْعَوَامِلِ الْمُخْتَلِفَةِ عَلَیْہِ، لَمْ یَدْعُ لَمْ یَدْعِ الْمَرَا شَدَّ۔

قانون ہر حرف علت داجے واقع ہووے وچ آخر فعل مضارع دے
وقت دخول حازم اتے بنا کر نے امر حاضر معروف دے ڈھندا ہے
وجوہاً۔ چوں لَمْ یَدْعُ لَمْ یَدْعِ الْمَرَا

تعلیل لِتُدْعُونَ دَرِ اَصْلِ لِتُدْعَوْ بُود چوں نون تاکید ثقیله بدو متصل گشت
 لِتُدْعُونَ شَدْ پس التقائے ساکنین شد میان واو و نون مدغم، علی غیر حده، چوں
 اول ایساں ساکن غیر حده و اوج جمع بود آنرا حرکت صتمه دادند لِتُدْعُونَ شَدْ۔
لِتُدْعَيْنَ دَرِ اَصْلِ لِتُدْعَيْنَ بُود چوں نون تاکید ثقیله بدو متصل گشت
 لِتُدْعَيْنَ شَدْ پس التقائے ساکنین شد میان یاء و نون مدغم آن یاء را حرکت
 کسره دادند لِتُدْعَيْنَ شَدْ۔

قانون ہر جا التقاء ساکنین و اعلی غیر حده پہلا ساکن غیر حده و اوج جمع دی ہووے

اوس نون حرکت صتمه دی دیندے ہین غالباً جبکہ پہلا ساکن غیر حده یاء و حرکت
 دی ہووے اوس نون حرکت کسره دی دیندے ہین و جو با۔

تعلیل دُعِيٌّ دَرِ اَصْلِ دُعُوٌّ بُود واو واقع شد بجائے لام کلمہ در فُعْلِ اسْمِ
 اَلْ وَاوَرَا بیاں بدل کردند دُعِيٌّ شَدْ۔

قانون ہر فُعْلِ اسْمِ وَاوَلَامِ کلمے اس دیدے یاء ہوندی ہے و جو با
 چوں دُنِيَا وُعْلِيَّا کہ در اصل دُنُوْی وُعْلُوْی ہوندد ۱۲

۱۲ اتے فے اسمی عکس اوس دا۔
 یعنی یا لام اوس کے نون تال واؤ کے بدل کر بند ہیں چوں تقویٰ کہ دراصل تقیاً بود ۱۲

معنی چوں صدیا ۱۲
 اتر از شد از فقا

تعلیل ر مودر اصل ر مھی بود، یار واقع شد در آخر فعل بعد ضمہ آن یار را
 بو او بدل کردند ر مود شد

ازین قید فارغ شد از مچول

ازین قید فارغ شد از مچول

اخر از شد از مچول

۵۳ قانون ہر یار جے واقع ہووے وچہ آخر فعل دے پیچھے ضمے دے
 واؤ ہوندی ہے وجوباً۔

ازین قید فارغ شد از مچول

چوں ر مودر اصل
 ر مھی بود ۱۲

تعلیل ر خایار از ر خییۃ بنا کر دند۔ رو کر دند سیوے اصلش کہ اصل او
 ر خییوۃ بود حرف اول را بر حال خود گذارشتہ ثانی را فتحہ دادہ سوئم جا الف
 علامت جمع تکسیر در آورده حرفی کہ ما بعد الف علامت جمع تکسیر شد انرا کسرہ
 دادہ تا و وحدان و تنوین ممکن را حذف کردند ر خایو شد پس یار واقع شد بعد
 الف مفاعل آن یار را بہمزہ بدل کردند ر خائو شد پس واؤ واقع شد بجائے
 لام کلمہ ما قبلش مکسور آن داورا بیار بدل کردند ر خائو شد پس بہمزہ واقع شد
 بعد الف مفاعل قبل یار و در مفر د قبل یار نبود آن بہمزہ را بیار مفتوح بدل کردند
 ر خایو شد پس یار متحرک ما قبلش مفتوح آن یار را بالف بدل کردند ر خایا شد۔

ازین قید فارغ شد از مچول

۵۴ قانون ہر ہمزہ جے واقع ہووے پیچھے الف مفاعل دے اگے یار دے

اخر از شد از مچول

اتے وچہ مفرد دے اگے یار دے نہ ہووے او س ہمزہ نون نال یار مفتوحہ دے

بدل کر بندے مین وچو یا مگر جے واو واقع ہووے وچہ مفرد دے پچھے الف

دے چوتھی جا، کیوں جے اس ہمزہ نون نال واو مفتوحہ دے بدل کر بندے

مین وچو یا ایپر اشاوی جمع اشیا دی اتے ہداوی جمع ہدیہ دی شاذ ہے۔

تعلیل رُخِيٌّ وَرُخِيَّةٌ رَاذِرُخِيٌّ وَرُخِيَّةٌ بِنَا كِرْدَنْد، رُو كِرْدَنْد لِسْوَتے

اصلش کہ اصل او رُخِيْوٌ وَرُخِيْوَةٌ بُو دَنْد، حرف اول راضمہ دادہ ثانی رافتہ

دادہ سوم جار یار تصغیر در آوردہ حرفیکہ مابعد یار تصغیر شد اں را کسرہ دادہ

رُخِيْوٌ وَرُخِيْوَةٌ شَدَنْد پس دو حرف از یک جنس در یک کلمہ ہم آمدند اول ساکن

ثانی متحرک اول را در ثانی ادغام کر دند رُخِيْوٌ وَرُخِيْوَةٌ شَدَنْد پس واقع شد بجائے

لام کلمہ ما قبلش مکسور اں واو را بیا بدل کر دند رُخِيِّيٌّ وَرُخِيِّيَّةٌ شَدَنْد پس اجتماع

ثلاثہ یا ات شد در یک کلمہ اول مدغم و ثانی ثالث مقام لام کلمہ ثالث را حذف کر دند

نَسِيًا مَنَسِيًا رُخِيٌّ وَرُخِيَّةٌ شَدَنْد

قانون ہر جا تے مینیں جبکہ بکھٹیا اون وچہ ہکی کلمے دے پہلی مدغم ہووے

وچہ دونی دے تری مقابلے لام کلمہ دے ہووے حذف کر بندے مین اُس

ترمی نون نسیاً منسیاً نال اس شرط دے جے دوچہ فعل اتے جاری مجرے

یہ نون بھی ۱۲

یہ نون بھی درجہ ۱۲

فعل دے نہ ہووے۔

یہ نون بھی ۱۲

قانون ہر واؤ اتے پارے واقع ہووے اگے تار تانیث یا زیادتی

چوں کھوئے و کھوئے ۱۲

فعلان دیدی ماقبل اوس دے واؤ مضموم ہووے ضمہ ماقبل اوس دے

چوں کھوئے کھوئے کھوئے ۱۲

نون نال کسرہ دے بدل کریندے ہین وجوہاً اتے جبیکر غیر واؤ دا ہووے

چوں نونہ و نونہ و نونہ و نونہ ۱۲

اس پار نون نال واؤ دے بدل کریندے ہین وجوہاً، اتے واؤ بر حال

رہندی ہے چوں رخواہ درخوان ۱۲

ابواب اللقیف

باب اول لقیف مفروق

از باب فعل لقیف چوں الوقتی والوقتایہ نگاہ داشتن وقتی یقی وقتیا

فہو واق و وقت یوقت و قیا فذاک موقت لحدیق لحدیق لا یقی

لَا يُؤْتِي الْأَمْرَ مَنْ قِي لَتُؤْتِيَ الْحِ

باب دوئم لفيف مفروق

از باب فَعَلَ لَفْعِلُ، چوں اَلْوَجِي سوده شدن سُم سَنُور وَجِي يُوَجِي وَجِيًا فَهُوَ
وَاجِرٌ وَوَجِي يُوَجِي وَجِيًا فَذَلِكَ مَوْجِيٌّ لَمْ يُوَجَّ لَمْ يُوَجَّ لَمْ يُوَجَّ لَمْ يُوَجَّ
لَمْ يُوَجَّ لَمْ يُوَجَّ لَمْ يُوَجَّ لَمْ يُوَجَّ لَمْ يُوَجَّ لَمْ يُوَجَّ لَمْ يُوَجَّ لَمْ يُوَجَّ لَمْ يُوَجَّ

باب سوم لفيف مفروق

از باب فَعَلَ لَفْعِلُ چوں اَلْوَالِي وَالْوَالِيَّةُ نَزْدِيك شدن وَلِي يَلِي وَلِيًا فَهُوَ
وَالِيٌّ وَوَالِي يُوَالِي وَوَالِيًا فَذَلِكَ مَوْلِيٌّ لَمْ يُوَالَّ لَمْ يُوَالَّ لَمْ يُوَالَّ لَمْ يُوَالَّ

باب اول لفيف مقرون

از باب فَعَلَ فَعْلٌ چوں اَلطَّيُّ نَوْرٌ دِيدِن طَوِي يَطْوِي طَيًّا فَهُوَ طَائِرٌ وَطَوِي
يُطْوِي طَيًّا فَذَلِكَ مَطْوِيٌّ لَمْ يَطْوَلْ لَمْ يَطْوَلْ لَمْ يَطْوَلْ لَمْ يَطْوَلْ

باب دوئم لفيف مقرون

از باب فَعَلَ لَفْعِلُ چوں اَلْقُوَّةُ تَوَانَا شَدِن قَوِي يَقْوِي قُوَّةً فَهُوَ قَائِرٌ وَقَوِي
يُقْوِي قُوَّةً فَذَلِكَ مَقْوِيٌّ لَمْ يَقْوَلْ لَمْ يَقْوَلْ لَمْ يَقْوَلْ لَمْ يَقْوَلْ لَمْ يَقْوَلْ
لَمْ يَقْوَلْ لَمْ يَقْوَلْ لَمْ يَقْوَلْ لَمْ يَقْوَلْ لَمْ يَقْوَلْ لَمْ يَقْوَلْ لَمْ يَقْوَلْ

بناجی قی و قوی یا بیاید

ابواب المہمز

باب اول مہمز الفاء

از باب فعل یفعل چون الأمر فرمودن کار سے امر یأمر أمرًا فهو أمرٌ
وَأَمْرٌ يُؤْمَرُ أَمْرًا فَذَلِكَ مَا هُوَ لَمْ يَأْمُرْ لَمْ يُؤْمَرْ الخ

باب دوم مہمز الفاء

از باب فعل یفعل چون الإذن إذن وادن إذن یا ذن إذنًا فهو إذنٌ و
إذنٌ يُؤذن إذنًا فذالك ما ذونٌ لم یأذنٌ لم یؤذنٌ۔

باب اول مہمز العین

از باب فعل یفعل چون السؤال سؤال و السؤل سؤلًا و المسأل مسألًا پرسیدن سأل
یسأل سؤلًا فهو سائلٌ و سئل یسأل سؤلًا فذالك مسؤلٌ۔

باب دوم مہمز العین

از باب فعل یفعل چون الرءد رءد بائگ کردن شیراز سینہ زءر یزئرزئوًا فهو
زائرٌ و زئرزئوًا فذالك مزئورٌ لئ یزئرزئوًا الخ

باب اول مہمز اللام

چون القراء والقراءة و القرائ خواندن قرء یقرء قرءًا فهو قارئٌ و قرئ

يُقْرَأُ قَرَعًا فِذَاكَ مَقْرُوعٌ لَمْ يَقْرَأُ الْخ

باب دوم مہمز اللام

از باب فعل لَفْعِلٍ چوں اَلَمْنَا گواریدن طعام هُنَا يَهْنِي هُنَا فَمَوْهَانِي وَهْنِي يَهْنَا هُنَا فِذَاكَ مَهْنُوعٌ لَمْ يَهْنَا لَمْ يَهْنَا الْخ

ازیں قید خارج شدہ متحرک
چوں تال و سکن

قانون ہر ہمزہ ساکن منظر ہے ماقبل اوس دامتحرک ہووے ہمزہ وچے

تال سکن
ازیں قید خارج

دو جے کلمے دے، سوآ ہمزہ دے مطلقا اوس ہمزہ ساکن نون تال حرف علت دے

چوں اوس دیوں
چوں اوس دیوں

ازیں قید خارج شد
چوں اوس دیوں ایمان ورنی
بدیل و اجابت

بدل کریندے ہیں اتے وفق حرکت ماقبل اوس دی دے چوآ تال اس شرط

چوں اوس دیوں
کہ دراصل اوس دیوں
اقترا شد از یا فذ ۱۳

دے جے باعث تحریک دامتوجود نہ ہووے

قانون ہر ہمزہ ساکن منظر ہے ماقبل اوس دے ہووے ہمزہ متحرک ہووے

اقترا شد از یا فذ ۱۳

اقترا شد از متحرک
چوں یا فذ ۱۳

وچے اوسے کلمے دے اس ہمزہ ساکن نون تال حرف علت دے بدل کریندے

قانون شد یقرؤ و ز ۱۲

ہیں اتے وفق حرکت ماقبل اوس دی دے وچوآ تال اس شرط دے جے

سلہ اگر ماقبل ہمزہ ساکن و ہمزہ متحرک دردیگر ملاشد چوں یقرؤ و ز کہ اصل یقرؤ و ز بود یا ماقبل او غیر ہمزہ باشد دریک کلمہ چوں یا فذ یقرؤ و ز یا فذ یا فذ غیر ہمزہ باشد دریک کلمہ چوں الی اللہ اتنا کہ اصل الی اللہ اتنا بود تبدیل ہمزہ جائز باشد ۱۲ حرف قادری

باعث تحریک داموجود نہ ہووے۔

۱۱ استثناء ہے، اس کے ساتھ ساتھ

قانون ہر ہمزہ مفتوحہ ما قبل اوس دے مضموم یا مکسور ہووے، ہمزہ

وچہ دو جے کلے دے سوا ہمزہ دے مطلقاً اس ہمزہ مفتوحہ نوں نال حرف

۱۲ قول سوالیہ، مضموم یا مکسور

۱۳ احتراز شد از جا بردہ اؤدیم ۱۲

علت دے بدل کریندے ہیں اتے وفق حرکت ما قبل اوس دی دے جوازاً۔

۱۴ احتراز شد از دو کلمہ ۱۲

قانون ہر دو ہمزے متحرک جیکر مکٹھے اؤن وچہ پکی کلے دے جیکر

۱۵ احتراز شد از متفرق چون

۱۶ ادال صح اول

۱۷ فواہ اولیوں

ہک انہاندا مکسور ہووے تاں ثانی نوں نال یار دے بدل کریندے ہیں،

۱۸ چون جاہ ۱۲

وچہ سوا اکریمہ دے کیوں جے ایٹھے جائز ہے جیکر ہک اونہاندا مکسور

نہ ہووے تاں ثانی نوں نال واؤدے بدل کریندے ہیں وچو با اے پے

۱۹ اکریمہ دے واؤدیم کو

۲۰ اصل اکریمہ دے واؤدیم بودند ۱۲

اگریم اتے خذ شافے۔

۲۱ احتراز شد از دو کلمہ چون

۲۲ کہ دراصل اؤدند بود ۱۱

۲۳ کہ دراصل اؤدیم بود ۱۲

قانون ہر ہمزہ متحرک جے ما قبل اوس دے حرف ساکن منظر قابل

حکرت دایہودے سوا یا تصغیراتے نون انفعال اتے واواتے یا مدہ زائدہ
 حروف ایشد متفرق ہوں ۱۲
 حروف ایشد متفرق ہوں ۱۲
 حروف ایشد متفرق ہوں ۱۲
 حروف ایشد متفرق ہوں ۱۲

دے وچ ہکی کلے دے حرکت ادس ہمزہ دی نقل کر کے طرف ماقبل دے

مقررہ ذوق خطیہ ۱۲
 مقررہ ذوق خطیہ ۱۲

دیندے مین جواز اس تھیں پچھے ادس ہمزہ نون حذف کریندے مین وجوباً

حروف ایشد متفرق ہوں ۱۲

واجب است ۱۲
 نقل حرکت و حذف ہمزہ ہر دو
 گدانا کے رائی پیری
 لیکن در تمام

اسے پر مرآة شاذ ہے

قانون ۶۲ ہر ہمزہ جے واقع ہو دے پچھے یا تصغیر یا واواتے یا مدہ

حروف ایشد متفرق ہوں ۱۲

ازین قید احتراز شد از د و کلمہ چوں با عوا اموالہم و سی اموالہم ۱۲

زائدہ دے وچ ہکی کلے دے ادس ہمزہ نون جنس ماقبل دی کریندے

ازین قید احتراز شد از د و کلمہ چوں با عوا اموالہم و سی اموالہم ۱۲

مین جوازاً اس تھیں پچھے جنس نون وچ جنس دے ادغام کریندے مین وجوباً

حروف ایشد متفرق ہوں ۱۲

حروف ایشد متفرق ہوں ۱۲

حروف ایشد متفرق ہوں ۱۲

قانون ۶۳ ہر دو ہمزے جے یکے کے بعد آون وچ کلمہ غیر موضوع علی التضعیف

حروف ایشد متفرق ہوں ۱۲

دے اول ساکن ثانی متحرک ہو دے ثانی نون نال یا دے بدل کریندے

احتراز شد از ا ہمزے ثانی ساکن است ۱۲

مین وجوباً حروف ایشد متفرق ہوں ۱۲

قانون ۱۴ ہر ہمزہ جے متحرک ہووے اتے ما قبل اس دے بھی متحرک ہووے

احقر از شد از
یستند و مرسو اول

کلیہا
نظروا
سال
از اول

س ہمزہ نون نال حرف علت دے بدل کریندے یں اتے وفق حرکت ما قبل
س دی دے جوازاً

چوں
یتنہام و قاری "کفوا" ۱۲

قانون ۱۵ ہر ہمزہ وصلی مفتوح جے داخل ہووے اتے او س دے ہمزہ

۱۱ ہمزہ

احقر از شد از
قطنی

ستنہام دا او س ہمزے وصلی مفتوح نون نال الف دے بدل کریندے یں جویا۔
احقر از شد از جازاً الحسن ۱۲

قانون ۱۶ ہر دو حرف متجانس جیکر یکٹھے آون وچہ

التعاری
بانی
رکھ

احقر از شد از
مفروق

اول کلمے ثلاثی مجر دیار باگی دے ادغام منتخ ہے اتے وچہ اول کلمے ثلاثی مزید

چوں
دون
معنی
لہو و لعب ۱۲

جائز ہے مطلقاً سو امضارع دے مضارع وچہ تاں جائز ہے جیکر حاجت ہمزہ

چوں فصرف و اصرف کہ در اصل فصرف و تصرف بودند تا راصاد کردہ در صداد ادغام کردند ۱۲

وصلی وی نہ پوے جیکر اوہ متجانس وچہ اول کلمے نہ ہوون پہلا ساکن ثانی متحرک

چوں فصرف کہ در اصل فصرف بود تا رادرتا رادغام کردند و در فصرف ادغام تخفیر زیرا کہ اعتبار بیوے

ہمزہ وصلی افتد ۱۲

تاں ادغام واجب ہوئی نال لبھنے نیجاں شرطوں دے پہلی شرط ایہ ہے جے

در سئل قانون جاری شود ۱۲

اوہ متجانس دو ہمزے وچہ کلمے غیر موضوع علی التضعیف دے نہ ہوون جو یں جے

قرآنی وجہ اصل دے قررہ آہا۔ دو جی شرط ایہ ہے جے پہلا متجانسین دا ہا وقت
 دی نہ ہووے جویں جے اَعْرَہ هِلَا لًا۔ تریجی شرط ایہ ہے جے پہلا متجانسین
 دائرہ ہیلہ ابدالاً جائز نہ ہووے جویں جے رِیَا اتے یُوَا جے وجہ اصل
 دے رِیَا اتے یُوَا آہا۔ چوتھی شرط ایہ ہے جے پہلا متجانسین دائرہ وجہ آخر
 کلمے دے نہ ہووے جویں جے فِی یَوْمِ اتے قَالُوا وَاللّٰہِ پینجویں شرط ایہ
 ہے جے ادغام بالتبایں ہکی وزن قیاسی دانال ہو روزن قیاسی دے نہ ہووے
 جویں جے وجہ قَوْلِ اتے تَقْوِلُ دالتبایں آوندا ہے نال قَوْلِ اتے
 تَقْوِلُ دے۔ اتے جبکہ اوہ متجانسین ہر دو متحرک ہوون تاں ادغام واجب
 ہوسی نال لکھنے نوال شرطوں دے۔ پہلی شرط ایہ ہے جے پہلا متجانسین دا
 مدغم فیہ نہ ہووے جویں حَبَبٌ۔ دو جی شرط ایہ ہے جے کوئی متجانسین دا زائدہ
 واسطے الحاق دے نہ ہووے جویں جے حَلَبٌ اتے شَمْلٌ۔ تریجی شرط ایہ
 ہے جے اول متجانسین دا تار افعال دی نہ ہووے جویں جے اِقْتُلْ چوتھی
 شرط ایہ ہے جے اوہ متجانسین دو واول وجہ باب افعال دے نہ ہوون
 جویں جے اِعْوَا وجہ اصل دے اِعْوَا آہا۔ پینجویں شرط ایہ ہے جے اوہ متجانسین
 مقتضی اعلال نہ ہوون جویں جے قَوْمِ وجہ اصل دے قَوْمَا آہا۔ چھویں شرط
 ایہ ہے جے حرکت ثانی دی عارضی نہ ہووے جویں جے اَزْدِ الْقَوْمِ ستویں
 شرط ایہ ہے جے اوہ متجانسین وجہ دوہاں کلمیان دے نہ ہوون جویں جے
 مَلْکَنِی۔ اٹھویں شرط ایہ ہے جے اوہ متجانسین دو یا تیس نہ ہوون جویں جے
 جِی اتے رُمِیَانِ۔ نانوین شرط ایہ ہے جے اوہ متجانسین وجہ اسم دے اتے

ہکی دے انہاں پنجاب و زناں تھیں نہ ہوں جیویں جے فعل فعل فعل فعل فعل،
چوں سبب رِدِّ سُرِّ عِلِّ دُرِّ

قانون ہر اسم جے اتے وزن فعال دے ہووے سو مصدر دے پہلے
حرف تضعیف اوس دے نوں نال یا ر دے بدل کریدے ہین و جو با جیویں جے
وینار اتے شیراز جے وچہ اصل دے وینار اتے شیراز ہے۔

ابواب المضاعف

باب اول مضاعف ثلاثی

از باب فعل لفعل چوں المدة کشیدن مَدَّ يَمُدُّ مَدَّ افهو مَادُّ و
مَدَّ يَمُدُّ مَدَّ ا فذاك ممدود لَمْ يَمُدَّ لَمْ يَمُدَّ لَمْ يَمُدَّ
لَمْ يَمُدَّ لَمْ يَمُدَّ لَمْ يَمُدَّ لَمْ يَمُدَّ الخ

تعلیل لَمْ يَمُدَّ در اصل يَمُدُّ بود چوں لم جازمہ در او شش را آورده
آخرش را جزم کرد علامت جزمی سقوط حرکات شد در پنج صیغہ و سقوط نونات اعرابی
شد در ہفت صیغہ و سقوط چیزے نشد در دو صیغہ پیرانچہ منی است و المبنی ما لا
لا يتغير اخره بدخول العوامل المختلفة عليه ليس التقار ساکنین
شد در میان ہر دو دال بعضے صرفیاں دال ثانی را حرکت فتح میدہند لَانَّ الفتحہ
اَخْتُ الحركات ، لَمْ يَمُدَّ میخوانند و بعضے صرفیاں دال ثانی را حرکت کسرہ
میدہند لَانَّ الساکن اذا حُرِّكَ بِالْكَسْرِ ، لَمْ يَمُدَّ میخوانند،
بعضے صرفیاں دال ثانی را حرکت ضمہ میدہند برائے رعایت عین کلمہ لَمْ يَمُدَّ

مے خوانند۔ بعضے صرفیاں نکات ادغام مے کنند لایت الاصل، لم
یئدذ می خوانند۔

باب دوم مضاعف ثلاثی

از باب فعل یفعل چوں الفراء والفراء گرختن قرأ یفیر قرأ فهو قارئ و قرأ
یقرأ قرأ فذاک مفعول و لم یفیر لم یفیر الخ

باب سوم مضاعف ثلاثی

از باب فعل یفعل چوں العضم العضم گزیدن عضم یعضم عضم فهو عاض و
وعضم یعضم عضم فذاک معضوض لم یعضم الخ

ابواب المركبات

باب اول مهموز الفار و اجوف و اوی

از باب فعل لَفِعْلُ مِچوں اَلَاوُبُ بازگشتن اَبَ يَتُوُبُ اَوُبَّافَهُوَانْتُ
وَ اِيْبُ يَابُ اَوُبَّافَاكَ مَبُوْبُ الخ

باب دوم مهموز الفار و اجوف یائی

از باب فعل لَفِعْلُ مِچوں اَلَايِدُ توانا شدن اَدَيُّيْدُ اَيِّدًا فَهُوَايِدُ
وَ اِيْدُ يُوَادُّ اَيِّدًا الخ

باب سوم مهموز الفار و ناقص و اوی

از باب فعل لَفِعْلُ مِچوں اَلَابُوُّوَالْاِبَاءُ تَقْصِيْرُ كَرْدَن اَجِبُ يَابُوُّ اَبُوًّا فَهُو
اِبِ الخ

باب چهارم مهموز الفار و ناقص یائی

از باب فعل لَفِعْلُ مِچوں اَلَاآتِيُّوَالْاِيْتَانُ اَمْدَن وَاوْرِدَن اَتِيَّ يَاتِي اَتِيًّا فَهُوَاتِ الخ

باب پنجم مثال و اوی و مهموز العین

از باب فعل لَفِعْلُ مِچوں اَلْوَعْدُ زنده درگورگور کردن وَ سَدَّ يَسُدُّ وَ عَدًّا
فَهُوَاَعِدُّ الخ

باب ششم مثال یائی و مهموزا لعین

از باب فعل یفعل چون الیأس نا امید شدن یسن ینس یأسا فهو
یأس الخ

باب هفتم مهموزا لعین و ناقص و اوی

از باب فعل یفعل مسجون الدء و راندن شتران بر آب دء ایدء ا دءوا فهو
دء الخ

باب هشتم مهموزا لعین و ناقص یائی

از باب فعل یفعل چون الرأی دیدن والرؤیة در خواب دیدن رأی یرى
رأیا فهو راء و رعی یرى رأیا فذاک مرئی الخ

باب نهم لفیف مفروق و مهموزا لعین

از باب فعل یفعل چون الوعی وعده کردن و اعی یعی و نیا فهو واء الخ

باب دهم مهموزا الفاء و لفیف مقرون

از باب فعل یفعل چون الای پناه گرفتن اوی یاوی آیا فهو و الخ

باب یازدهم اجوف و اوی و مهموزا اللام

از باب فعل یفعل چون السوء بد شدن ساء یسوء سوءا فهو ساء الخ

باب دوزیم اجوف یائی و مهمز اللام

از باب فَعَلَ لِفَعْلٍ چوں اَلْجَبِيَّ وَالْمَجِيئِيَّ اَمَدَن جَاءَ يَجِيئُ مَجِيئًا فَهُوَ جَاءٍ
وَجِيئِيَّ يَجَاءُ مَجِيئًا فَذَلِكَ مَجِيئِيَّ الخ

باب سیزدیم مهمز الفار و مضاملائی

از باب فَعَلَ لِفَعْلٍ چوں اَلْاَمُّ وَالْاِمَامُ وَالْاِمَامَةُ پشوا شدن اَمَّ يَوْمًا
اَمَّا فَهُوَ اَمٌّ الخ

باب اول مع معنی ماضی معلوم

ضَرَبَ	مارا اس ایک مرد نے	صیغہ واحد مذکر غائب ثلاثی مجرد صحیح از باب فَعَلَ لَفِعِلٌ
ضَرَبَا	مارا ان دو مردوں نے	تثنیہ مذکر غائب
ضَرَبُوا	مارا ان سب مردوں نے	جمع مذکر غائب
ضَرَبَتْ	مارا اس ایک عورت نے	واحد مؤنث غائب
ضَرَبَتَا	مارا ان دو عورتوں نے	تثنیہ مؤنث غائب
ضَرَبْنَ	مارا ان سب عورتوں نے	جمع مؤنث غائب
ضَرَبْتُ	مارا تو ایک مرد نے	واحد مذکر حاضر
ضَرَبْتُمَا	مارا تم دو مردوں نے	تثنیہ مذکر حاضر
ضَرَبْتُمْ	مارا تم سب مردوں نے	جمع مذکر حاضر
ضَرَبْتِ	مارا تو ایک عورت نے	واحد مؤنث حاضر
ضَرَبْتُمَا	مارا تم دو عورتوں نے	تثنیہ مؤنث حاضر
ضَرَبْتُنَّ	مارا تم سب عورتوں نے	جمع مؤنث حاضر
ضَرَبْتُ	مارا میں نے	واحد متکلم
ضَرَبْنَا	مارا ہم نے	متکلم مع الغیر

فعل ماضی مجہول از فَعَلَ لَفِعِلٌ

ضَرَبَ	مارا گیا وہ ایک مرد	صیغہ واحد مذکر غائب فعل ماضی مجہول
--------	---------------------	------------------------------------

ضَرِبَا	مارے گئے وہ دو آدمی	صیغہ تشبیہ مذکر غائب	ماضی مجہول
ضَرِبُوا	مارے گئے وہ سب مرد	جمع مذکر غائب	"
ضَرِبَتْ	ماری گئی وہ ایک عورت	واحد مؤنث غائب	"
ضَرِبَتَا	ماری گئیں وہ دو عورتیں	تثنیہ مؤنث غائب	"
ضَرِبْنَ	ماری گئیں وہ سب عورتیں	جمع مؤنث غائب	"
ضَرِبْتُ	مارا گیا تو ایک مرد	واحد مذکر حاضر	"
ضَرِبْتُمَا	مارے گئے تم دو مرد	تثنیہ مذکر حاضر	"
ضَرِبْتُمْ	مارے گئے تم سب مرد	جمع مذکر حاضر	"
ضَرِبْتِ	ماری گئی تو ایک عورت	واحد مؤنث حاضر	"
ضَرِبْتُمَا	ماری گئیں تم دو عورتیں	تثنیہ مؤنث حاضر	"
ضَرِبْتُنَّ	ماری گئیں تم سب عورتیں	جمع مؤنث حاضر	"
ضَرِبْتُ	مارا گیا میں	واحد متکلم	"
ضَرِبْنَا	مارے گئے ہم	متکلم جمع الغیر	"

فعل مضارع معلوم

يَضْرِبُ	مارتا ہے یا مارے گا وہ ایک مرد	صیغہ واحد مذکر غائب	مضارع معلوم
يَضْرِبَانِ	مارتے ہیں یا ماریں گے وہ دو مرد	تثنیہ مذکر غائب	"
يَضْرِبُونَ	مارتے ہیں یا ماریں گے وہ سب مرد	جمع مذکر غائب	"
تَضْرِبُ	مارتی ہے یا مارے گی وہ ایک عورت	واحد مؤنث غائب	"

تَضْرِبَانِ	ماری ہیں یا ماریں گی دو عورتیں	صیغہ تشنیہ مونت غائب مضارع معلوم
يَضْرِبُنَ	وہ سب عورتیں	جمع مونت غائب
تَضْرِبُ	ماری ہے یا مارے گا تو ایک مرد	واحد مذکر حاضر
تَضْرِبَانِ	ماری ہو یا مارو گے تم دو مرد	تشنیہ مذکر حاضر
تَضْرِبُونَ	تم سب مرد	جمع مذکر حاضر
تَضْرِبِينَ	ماری ہے یا ماریں گی تو ایک عورت	واحد مؤنث حاضر
تَضْرِبَانِ	ماری ہو یا مارو گی تم دو عورتیں	تشنیہ مؤنث حاضر
تَضْرِبَنَّ	تم سب عورتیں	جمع مؤنث حاضر
أَضْرِبُ	ماریں گا یا ماروں گا میں	واحد متکلم
نَضْرِبُ	ماریں گے ہم	متکلم مع الغیر

فعل مضارع مجہول

يُضْرِبُ	ماری جاتا ہے یا مارا جائے گا وہ ایک مرد	صیغہ واحد مذکر غائب مضارع مجہول
يُضْرِبَانِ	ماریں گے ہم یا ماریں گے وہ دو مرد	تشنیہ مذکر غائب
يُضْرِبُونَ	وہ سب مرد	جمع مذکر غائب
تُضْرِبُ	ماری جاتی ہے یا ماری جائے گی وہ ایک عورت	واحد مؤنث غائب
تُضْرِبَانِ	ماریں گی ہم یا ماریں گی وہ دو عورتیں	تشنیہ مؤنث غائب
يُضْرِبُنَ	وہ سب عورتیں	جمع مؤنث غائب
تُضْرِبُ	ماریں گے ہم یا ماریں گے تو ایک مرد	واحد مذکر حاضر

تَضْرِبَانِ	مار جاتے ہو یا مار جاؤ گے تم دو مرد	صیغہ تشبیہ مذکر حاضر مضارع مجہول
تَضْرِبُونَ	تم سب مرد	جمع مذکر حاضر
تَضْرِبِينَ	ماری جاتی ہے یا ماری جائیگی تو ایک عورت	واحد مؤنث حاضر
تَضْرِبَانِ	ماری جاتی ہو یا ماری جاؤ گی تم دو عورتیں	تشبیہ مؤنث حاضر
تَضْرِبْنَ	تم سب عورتیں	جمع مؤنث حاضر
أَضْرِبُ	مارا جاتا ہوں یا مارا جاؤں مجھ کو یا ایک عورت کو	واحد متکلم
نَضْرِبُ	مار جاتے ہیں یا مار جائیں گے ہم	متکلم مع الغیر

اسم فاعل

ضَارِبٌ	مارنے والا ایک مرد	صیغہ واحد مذکر اسم فاعل
ضَارِبَانِ	مارنے والے دو مرد	تشبیہ مذکر
ضَارِبُونَ	مارنے والے سب مرد	جمع مذکر سالم
ضَرِبَةٌ	"	مکسر
ضَرَابٌ	"	"
ضَرَابٌ	"	"
ضَرِبٌ	"	"
ضَرِبَاءُ	"	"
ضَرِبَانٌ	"	"
ضَرَابٌ	"	"

ضُرُوبٌ	مارنے والے سب مرد	صیغہ جمع مذکر اسم فاعل (مکسر)
ضَارِبَةٌ	مارنے والی ایک عورت	واحد مؤنث "
ضَارِبَاتٌ	مارنے والی دو عورتیں	تثنیہ مؤنث "
ضَارِبَاتٌ	مارنے والی سب عورتیں	جمع مؤنث سالم "
ضَوَارِبٌ	"	" مکسر
ضُرْبٌ	"	" "
ضَوْرِبٌ	کم مارنے والا ایک مرد	واحد مذکر مصغر اسم فاعل
ضَوْرِبَةٌ	کم مارنے والی ایک عورت	" مؤنث "

اسم مفعول

مَضْرُوبٌ	مارا ہوا ایک مرد	صیغہ واحد مذکر اسم مفعول
مَضْرُوبَانِ	مارے ہوئے دو مرد	" تثنیہ مذکر "
مَضْرُوبُونَ	" سب مرد	" جمع "
مَضْرُوبَةٌ	ماری ہوئی ایک عورت	واحد مؤنث "
مَضْرُوبَاتِنِ	ماری ہوئی دو عورتیں	" تثنیہ مؤنث "
مَضْرُوبَاتٌ	" سب عورتیں	" جمع مؤنث "
مَضَارِيبٌ	" "	" "
مُضْرِبٌ	کم مارنے والا ایک مرد	صیغہ واحد مذکر مصغر "
مُضْرِبَةٌ	کم مارنے والی ایک عورت	" مؤنث "

نعل جحد معلوم

صیغہ واحد مذکر غائب	نہیں مارا اس ایک مرد نے	لَمْ يَضْرِبْ
تثنیہ مذکر "	" مارا ان دو مردوں نے	لَمْ يَضْرِبَا
جمع مذکر "	" سب مردوں نے	لَمْ يَضْرِبُوا
واحد مؤنث غائب	" مارا اس ایک عورت نے	لَمْ تَضْرِبْ
تثنیہ "	" مارا ان دو عورتوں نے	لَمْ تَضْرِبَا
جمع "	" سب عورتوں نے	لَمْ يَضْرِبْنَ
واحد مذکر حاضر	" مارا تو ایک مرد نے	لَمْ تَضْرِبْ
تثنیہ "	" مارا تم دو مردوں نے	لَمْ تَضْرِبَا
جمع "	" تم سب مردوں نے	لَمْ تَضْرِبُوا
واحد مؤنث حاضر	" مارا تو ایک عورت نے	لَمْ تَضْرِبِي
تثنیہ "	" مارا تم دو عورتوں نے	لَمْ تَضْرِبَا
جمع "	" تم سب عورتوں نے	لَمْ تَضْرِبْنَ
واحد متکلم	" مارا میں ایک مرد یا ایک عورت نے	لَمْ اَضْرِبْ
متکلم مع الغیر	" مارا ہم سب مردوں یا عورتوں نے	لَمْ نَضْرِبْ

فعل جحد مجهول

صیغہ واحد مذکر غائب	نہیں مارا گیا وہ ایک مرد	لَمْ يَضْرِبْ
تثنیہ "	" مارے گئے وہ دو مرد	لَمْ يَضْرِبَا

صیغہ جمع مذکر غائب	نہیں مارے گئے وہ سب مرد	لَمْ يُضْرَبُوا
واحد مؤنث	بیماری گئی وہ ایک عورت	لَمْ تُضْرَبْ
تثنیہ مؤنث	بیماری گئیں وہ دو عورتیں	لَمْ تُضْرَبَا
جمع مؤنث	بیماری گئیں وہ سب عورتیں	لَمْ يُضْرَبْنَ
واحد مذکر حاضر	مارا گیا تو ایک مرد	لَمْ يُضْرَبْ
تثنیہ مذکر حاضر	مارے گئے تم دو مرد	لَمْ تُضْرَبَا
جمع مذکر حاضر	مارے گئے تم سب مرد	لَمْ تُضْرَبُوا
واحد مؤنث حاضر	بیماری گئی تو ایک عورت	لَمْ تُضْرَبِي
تثنیہ مؤنث حاضر	بیماری گئیں تم دو عورتیں	لَمْ تُضْرَبَا
جمع مؤنث حاضر	بیماری گئیں تم سب عورتیں	لَمْ تُضْرَبْنَ
واحد متکلم	مارا گیا میں ایک مرد یا ایک عورت	لَمْ أُضْرَبْ
متکلم مع الغیر	مارے گئے ہم سب مرد یا عورتیں	لَمْ نُضْرَبْ

مضارع منفی معلوم

صیغہ واحد مذکر غائب	نہیں مارتا ہے یا مارے گا ایک مرد	لَا يُضْرَبُ
تثنیہ	نہیں مارتے ہیں یا نہیں مارے گا وہ دو مرد	لَا يُضْرَبَانِ
جمع	وہ سب مرد	لَا يُضْرَبُونَ
واحد مؤنث	نہیں مارتی ہے یا نہیں مارتی گی وہ ایک عورت	لَا تُضْرَبُ
تثنیہ	نہیں مارتی ہیں یا نہیں مارتی گی وہ دو عورتیں	لَا تُضْرَبَانِ

صیغہ جمع مؤنث غائب	نہیں مارتی ہیں یا نہیں ماریں گی وہ سب عورتیں	لَا يُضْرِبْنَ
واحد مذکر حاضر	نہیں مارتے یا نہیں مارتا تو ایک مرد	لَا تُضْرِبُ
تثنیہ	نہیں مارتے ہو یا نہیں مارتا روگے تم دو مرد	لَا تُضْرِبَانِ
جمع	تم سب مرد	لَا تُضْرِبُونَ
واحد مؤنث حاضر	نہیں مارتی ہے یا نہیں مارتی تو ایک عورت	لَا تُضْرِبِينَ
تثنیہ	نہیں مارتی ہو یا نہیں مارتی تم دو عورتیں	لَا تُضْرِبَانِ
جمع	تم سب عورتیں	لَا تُضْرِبْنَ
واحد متکلم	نہیں مارتا ہو یا نہیں مارتا دو لڑکیاں ایک مرد یا عورت	لَا أُضْرِبُ
متکلم مع الغیر	نہیں مارتے ہیں یا نہیں مارتے ہم سب یا عورتیں	لَا نُضْرِبُ

مضارع منفی مجہول

صیغہ واحد مذکر غائب	نہیں مارتا ہے یا نہیں مارتا جاوے گا وہ ایک مرد	لَا يُضْرِبُ
تثنیہ	نہیں مارتے جاوے گا یا نہیں مارتے جاوے گا وہ دو مرد	لَا يُضْرِبَانِ
جمع	وہ سب مرد	لَا يُضْرِبُونَ
واحد مؤنث غائب	نہیں مارتی ہے یا نہیں مارتی جاوے گی وہ ایک عورت	لَا تُضْرِبُ
تثنیہ	نہیں مارتی جاتی ہیں یا نہیں مارتی جاوے گی وہ دو عورتیں	لَا تُضْرِبَانِ
جمع	وہ سب عورتیں	لَا يُضْرِبْنَ
واحد مذکر حاضر	نہیں مارتا ہے یا نہیں مارتا تو ایک مرد	لَا تُضْرِبُ
تثنیہ	نہیں مارتے جاوے گا یا نہیں مارتے جاوے گا تم دو مرد	لَا تُضْرِبَانِ

لَا تُضْرَبُونَ	نہیں مارے جاؤ یا نہیں مارا جاوے گا تم سب مرد	صیغہ جمع مذکر حاضر
لَا تُضْرَبِينَ	نہیں ماری جاتی ہے یا نہیں ماری جاوے گی تو ایک عورت	واحد مؤنث حاضر
لَا تُضْرَبَانِ	نہیں ماری جاتی ہو یا نہیں ماری جاوے گی تم دو عورتیں	تثنیہ
لَا تُضْرَبْنَ	تم سب عورتیں	جمع
لَا أُضْرَبُ	نہیں مارا جاتا ہوں یا نہیں مارا جاوے گا میں مر یا عورت	واحد متکلم
لَا تُضْرَبُ	نہیں مارا جائے گا یا نہیں مارا جائے گا ہم تمام مر یا عورتیں	متکلم مع الغیر

مضارع منفی معلوم مؤکد بلن ناصبہ

لَنْ يَضْرَبَ	ہرگز نہیں مارے گا وہ ایک مرد	صیغہ واحد مذکر غائب
لَنْ يَضْرَبَا	ہرگز نہیں ماریں گے وہ دو مرد	تثنیہ
لَنْ يَضْرَبُوا	وہ سب مرد	جمع
لَنْ تَضْرَبَ	ہرگز نہیں مارے گی وہ ایک عورت	واحد مؤنث غائب
لَنْ تَضْرَبَا	ہرگز نہیں ماریں گی وہ دو عورتیں	تثنیہ
لَنْ يَضْرَبْنَ	وہ سب عورتیں	جمع
لَنْ تَضْرَبَ	ہرگز نہیں مارے گا تو ایک مرد	واحد مذکر حاضر
لَنْ تَضْرَبَا	ہرگز نہیں مارو گے تم دو مرد	تثنیہ
لَنْ تَضْرَبُوا	تم سب مرد	جمع
لَنْ تَضْرَبِي	ہرگز نہیں مارے گی تو ایک عورت	واحد مؤنث حاضر
لَنْ تَضْرَبَا	ہرگز نہیں مارو گے تم دو عورتیں	تثنیہ

صیغہ جمع مؤنث حاضر	ہرگز نہیں مارو گی تم تمام عورتیں	لَنْ تُضْرِبْنَ
واحد متکلم	ہرگز نہیں مارو گی میں ایک مرد یا عورت	لَنْ أُضْرِبَ
متکلم مع الغیر	ہرگز نہیں مارے گے ہم سب مرد یا عورتیں	لَنْ نُضْرَبَ

مضارع منفی مجہول مؤکد بلین ناصبہ

صیغہ واحد مذکر غائب	ہرگز نہیں مارا جائیگا وہ ایک مرد	لَنْ يُضْرَبَ
تثنیہ	ہرگز نہیں مارے جائیں گے وہ دو مرد	لَنْ يُضْرَبَا
جمع	وہ سب مرد	لَنْ يُضْرَبُوا
واحد مؤنث غائب	ہرگز نہیں ماری جائیگی وہ ایک عورت	لَنْ تُضْرَبَ
تثنیہ	ہرگز نہیں ماری جائیگی وہ دو عورتیں	لَنْ تُضْرَبَا
جمع	وہ سب عورتیں	لَنْ يُضْرِبْنَ
واحد مذکر حاضر	ہرگز نہیں مارا جائیگا تو ایک مرد	لَنْ تُضْرَبَ
تثنیہ	ہرگز نہیں مارے جاؤ گے تم دو مرد	لَنْ تُضْرَبَا
جمع	تم سب مرد	لَنْ تُضْرَبُوا
واحد مؤنث حاضر	ہرگز نہیں ماری جائیگی تو ایک عورت	لَنْ تُضْرَبِي
تثنیہ	ہرگز نہیں ماری جاؤ گی تم دو عورتیں	لَنْ تُضْرَبَا
جمع	تم سب عورتیں	لَنْ تُضْرِبْنَ
واحد متکلم	ہرگز نہیں مارا جاؤ گی میں ایک مرد یا عورت	لَنْ أُضْرَبَ
متکلم مع الغیر	ہرگز نہیں مارے جائیں گے ہم سب مرد یا عورتیں	لَنْ نُضْرَبَ

فعل امر حاضر معلوم

صیغہ واحد مذکر حاضر	مارتو ایک مرد	اَضْرِبْ
تثنیہ "	مارو تم دو مرد	اَضْرِبَا
جمع "	مارو تم سب مرد	اَضْرِبُوا
واحد مؤنث حاضر	مارتو ایک عورت	اَضْرِبِي
تثنیہ "	مارو تم دو عورتیں	اَضْرِبَا
جمع "	مارو تم سب عورتیں	اَضْرِبْنَ

فعل امر حاضر معلوم مؤكد بانون تاکید ثقلیہ

صیغہ واحد مذکر حاضر	ضرور بالضرور مارتو ایک مرد	اَضْرِبَنَّ
تثنیہ "	مارو تم دو مرد	اَضْرِبَانَّ
جمع "	مارو تم سب مرد	اَضْرِبُنَّ
واحد مؤنث حاضر	مارتو ایک عورت	اَضْرِبِنَّ
تثنیہ "	مارو تم دو عورتیں	اَضْرِبَانَّ
جمع "	مارو تم سب عورتیں	اَضْرِبُنَّ

فعل امر حاضر معلوم مؤكد بانون تاکید خفیف

صیغہ واحد مذکر حاضر	ضرور مارتو ایک مرد	اَضْرِبَنَّ
---------------------	--------------------	-------------

صیغہ جمع مذکر حاضر	ضرور مارو تم سب مرد	اِضْرِبْنَ
واحد مؤنث حاضر	ضرور مار تو ایک عورت	اِضْرِبِي

امر حاضر مجہول

صیغہ واحد مذکر حاضر	مارا جائے تو ایک مرد	لِتُضْرَبْ
تثنیہ	مارے جاؤ تم دو مرد	لِتُضْرَبَا
جمع	تم سب مرد	لِتُضْرَبُوا
واحد مؤنث حاضر	ماری جائے تو ایک عورت	لِتُضْرَبِي
تثنیہ	ماری جاؤ تم دو عورتیں	لِتُضْرَبَا
جمع	تم سب عورتیں	لِتُضْرَبْنَ

امر حاضر مجہول مؤکد بانون تاکید تثنیہ

صیغہ واحد مذکر حاضر	ضرور بالضرور مارا جا تو ایک مرد	لِتُضْرَبَنَّ
تثنیہ	مار جاؤ تم دو مرد	لِتُضْرَبَانِ
جمع	مار جاؤ تم سب مرد	لِتُضْرَبُنَّ
واحد مؤنث حاضر	ماری جائے تو ایک عورت	لِتُضْرَبِيَّ
تثنیہ	ماری جاؤ تم دو عورتیں	لِتُضْرَبَانِيَّ
جمع	ماری جاؤ تم سب عورتیں	لِتُضْرَبُنَّيَّ

فعل امر حاضر مجہول
مؤکد یا نون تاکیدیہ خفیہ

صیغہ واحد مذکر حاضر	ضرور مارا جائے تو ایک مرد	لِتَضْرِبَنَّ
جمع "	ضرور مارا جاؤ تم سب مرد	لِتَضْرِبُنَّ
واحد مؤنث حاضر	ضرور ماری جائے تو ایک عورت	لِتَضْرِبَنَّ

امر غائب معلوم

صیغہ واحد مذکر غائب	مارا وہ ایک مرد	لِيَضْرِبْ
تثنیہ "	ماریں وہ دو مرد	لِيَضْرِبَا
جمع "	ماریں وہ سب مرد	لِيَضْرِبُوا
واحد مؤنث غائب	مارے وہ ایک عورت	لِتَضْرِبْ
تثنیہ "	ماریں وہ دو عورتیں	لِتَضْرِبَا
جمع "	ماریں وہ سب عورتیں	لِيَضْرِبْنَ
واحد منکلم	ماروں میں ایک مرد یا عورت	لِأَضْرِبْ
منکلم مع الغیر	ماریں ہم سب مرد یا عورتیں	لِنَضْرِبْ

امر غائب مجہول

صیغہ واحد مذکر غائب	مارا جائے وہ ایک مرد	لِيَضْرِبْ
تثنیہ "	مارے جائیں وہ دو مرد	لِيَضْرِبَا

صیغہ جمع مذکر غائب	مارے جائیں وہ سب مرد	لِيُضْرَبُوا
واحد مؤنث غائب	ماری جائے وہ ایک عورت	لِتُضْرَبُ
تثنیہ	ماری جائیں وہ دو عورتیں	لِتُضْرَبَا
جمع	وہ سب عورتیں	لِيُضْرَبْنَ
واحد متکلم	مارا جاؤں میں ایک مرد یا عورت	رَاضْرَبُ
منکلم مع الغیر	مارے جائیں ہم سب مرد یا عورتیں	لِنُضْرَبُ

فعل نہی حاضر معلوم

صیغہ واحد مذکر حاضر	نہ مار تو ایک مرد	لَا تُضْرَبُ
تثنیہ	نہ مارو تم دو مرد	لَا تُضْرَبَا
جمع	تم سب مرد	لَا تُضْرَبُوا
واحد مؤنث حاضر	نہ مار تو ایک عورت	لَا تُضْرَبِي
تثنیہ	نہ مارو تم دو عورتیں	لَا تُضْرَبَا
جمع	تم سب عورتیں	لَا تُضْرَبْنَ

فعل نہی حاضر مجہول

صیغہ واحد مذکر حاضر	نہ مارا جائے تو ایک مرد	لَا تُضْرَبُ
تثنیہ	نہ مارے جاؤ تم دو مرد	لَا تُضْرَبَا
جمع	تم سب مرد	لَا تُضْرَبُوا

صیغہ واحد مؤنث حاضر	نہ ماری جائے تو ایک عورت	لَا تُضْرِبِي
تثنيه	نہ ماری جاؤ تم دو عورتیں	لَا تُضْرِبَا
جمع	تم سب عورتیں	لَا تُضْرِبْنَ
فعل نہی حاضر معلوم موکد بانون تاکید تقییدہ		
صیغہ واحد مذکر حاضر	ہرگز نہ مار تو ایک مرد	لَا تُضْرِبَنَّ
تثنيه	نہ مارو تم دو مرد	لَا تُضْرِبَانِ
جمع	تم سب مرد	لَا تُضْرِبُوا
صیغہ واحد مؤنث حاضر	نہ مار تو ایک عورت	لَا تُضْرِبِي
تثنيه	نہ مارو تم دو عورتیں	لَا تُضْرِبَا
جمع	تم سب عورتیں	لَا تُضْرِبْنَ
فعل نہی حاضر معلوم موکد بانون تاکید خفیفہ		
صیغہ واحد مذکر حاضر	ہرگز نہ مار تو ایک مرد	لَا تُضْرِبَنَّ
جمع	نہ مارو تم سب مرد	لَا تُضْرِبُوا
صیغہ واحد مؤنث حاضر	نہ مار تو ایک عورت	لَا تُضْرِبِي
فعل نہی حاضر مجہول موکد بانون تاکید تقییدہ		
صیغہ واحد مذکر حاضر	ہرگز نہ مارا جا تو ایک مرد	لَا تُضْرِبَنَّ

صیغہ تثنیہ مذکر حاضر	ہرگز نہ مار جاؤ تم دو مرد	لَا تُضْرِبَانِ
جمع	تم سب مرد	لَا تُضْرِبُونَ
واحد مؤنث حاضر	نہ ماری جاؤ تو ایک عورت	لَا تُضْرِبِينَ
تثنیہ	نہ ماری جاؤ تم دو عورتیں	لَا تُضْرِبَانِ
جمع	تم سب عورتیں	لَا تُضْرِبْنَ

فعل نہی حاضر مجہول
مؤکد بانون تاکید نحیفہ

صیغہ واحد مذکر حاضر	ہرگز نہ مارا جائے تو ایک مرد	لَا تُضْرَبُ
جمع	نہ مار جاؤ تم سب مرد	لَا تُضْرَبُونَ
واحد مؤنث حاضر	نہ ماری جائے تو ایک عورت	لَا تُضْرَبِينَ

فعل نہی غائب معلوم

صیغہ واحد مذکر غائب	نہ مارے وہ ایک مرد	لَا يَضْرِبُ
تثنیہ	نہ ماریں وہ دو مرد	لَا يَضْرِبَانِ
جمع	نہ ماریں وہ سب مرد	لَا يَضْرِبُونَ
واحد مؤنث غائب	نہ مارے وہ ایک عورت	لَا تَضْرَبُ
تثنیہ	نہ ماریں وہ دو عورتیں	لَا تَضْرِبَانِ
جمع	وہ سب عورتیں	لَا يَضْرِبْنَ
واحد متکلم	نہ ماروں میں ایک مرد یا عورت	لَا أَضْرِبُ

لَا نَضْرِبُ	نہ ماریں ہم سب مرد یا عورتیں	صیغہ متکلم مع الغیر
فعل نہی غائب معلوم موکد بانوں تاکب ثقیلہ		
لَا يَضْرِبَنَّ	ہرگز نہ مارے وہ ایک مرد	صیغہ واحد مذکر غائب
لَا يَضْرِبَانِ	نہ ماریں وہ دو مرد	تثنیہ
لَا يَضْرِبُنَّ	وہ سب مرد	جمع
لَا تَضْرِبَنَّ	نہ مارے وہ ایک عورت	واحد مؤنث غائب
لَا تَضْرِبَانِ	ماریں وہ دو عورتیں	تثنیہ
لَا يَضْرِبَنَّ	وہ سب عورتیں	جمع
لَا أُضْرِبَنَّ	نہ ماروں میں ایک مرد یا عورت	واحد متکلم
لَا نَضْرِبَنَّ	نہ ماریں ہم سب مرد یا عورتیں	متکلم مع الغیر
فعل نہی غائب معلوم موکد بانوں تاکب خفیفہ		
لَا يَضْرِبَنَّ	ہرگز نہ مارے وہ ایک مرد	صیغہ واحد مذکر غائب
لَا يَضْرِبَانِ	نہ ماریں وہ سب مرد	جمع
لَا تَضْرِبَنَّ	نہ مارے وہ ایک عورت	واحد مؤنث غائب
لَا أُضْرِبَنَّ	نہ ماروں میں ایک مرد یا عورت	واحد متکلم
لَا نَضْرِبَنَّ	نہ ماریں ہم سب مرد یا عورتیں	متکلم مع الغیر

فعل نہی غائب مجہول

برقیاس فعل معلوم است صرف بجائے نزنڈ زده نشود باید خواند، باقی ہمہ صیغہ برقیاس معلوم اند۔

اسم طرف

صیغہ واحد اسم طرف	مارنے کی ایک جگہ یا ایک وقت	مَضْرِبٌ
” ثنئیہ ”	” دو جگہیں یا دو وقت ”	مَضْرِبَانِ
” جمع ”	” سب جگہیں یا سب وقت ”	مَضَارِبُ
” واحد مصغر ”	کم مارنے کی ایک جگہ یا وقت	مُضْرِبٌ

اسم آلہ

صیغہ واحد اسم آلہ	مارنے کا ایک آلہ	مِضْرِبٌ
” ثنئیہ ”	مارنے کے دو آلے	مِضْرِبَانِ
” جمع مکسر ”	” سب آلے ”	مِضَارِبُ
” واحد مصغر اسم آلہ ”	کم مارنے کا ایک آلہ	مِضْرِبٌ
” واحد مع تاء زائدہ بعد لام کلمہ ”	برقیاس سابق	مِضْرِبَةٌ
” ثنئیہ ”	” ”	مِضْرِبَتَانِ
” جمع ”	” ”	مِضَارِبُ
” واحد مصغر ”	” ”	مِضْرِبَةٌ
” واحد مع الف زائدہ بعد لام کلمہ ”	” ”	مِضْرِبَةٌ

صیغہ تشنیہ اسم آلہ مع الف زائدہ	برقیاس سابق	مِضْرَابَانِ
" جمع مکسر "	"	مِضْرَابِيْبُ
" صیغہ واحد مصغر "	"	مِضْرَابِيْبٌ

فعل لتفضیل المذکر منہ

صیغہ واحد مذکر	زیادہ مارنے والا ایک مرد	أَضْرَبُ
" تشنیہ "	" مارنے والے دو مرد	أَضْرَبَانِ
" جمع " سالم	" سب مرد	أَضْرَبُوْنَ
" جمع مذکر مکسر "	"	أَضْرَابُ
" واحد مذکر مصغر "	تھوڑا سا زیادہ مارنے والا ایک مرد	أَضْرِبٌ

والمؤنث منہ

صیغہ واحد مؤنث	زیادہ مارنے والی ایک عورت	ضُرِبَتْ
" تشنیہ "	" دو عورتیں	ضُرِبَانِ
" جمع " سالم	" سب عورتیں	ضُرِبَاتُ
" جمع مؤنث مکسر "	"	ضُرِبٌ
" واحد مؤنث مصغر "	تھوڑا سا زیادہ مارنے والی ایک عورت	ضُرِبِيْبِي

فعل التعجب منہ

صیغہ واحد مذکر	کتنا اچھا مارا اس ایک مرد نے	مَا أَضْرَبَ
----------------	------------------------------	--------------

وَاضْرِبْ بِهِ	کتنا اچھا مارا اس ایک مرد نے
وَضْرِبَ	

(قلدہ) فرق درمیان تکلف باب تفاعل و تفعّل این است آنکہ در باب تفاعل تکلف است
 آن را فاعل خواہش ندارد و آنکہ در باب تفعّل است آنرا فاعل خواہش نیز دارد مثال
 تکلف باب تفاعل چون تَجَاهَدَ وَتَخَافَلْ مثال تکلف باب تفعّل چون تَشَجَّعَ وَتَحَلَّمَ
 اوزان صیغہ مبالغہ

مُبَالَغَةٌ كَالْحَذِرِ رَحْمَنٍ وَالْمِفْصَالِ مَنْطِقِيٍّ
 مَرْحِيمٍ مَجْزَمٍ مَضْحَكُهُ صَبُورٌ ثُمَّ صِدِّيقٌ
 عَجَابٌ وَالْكِبَارُ أَيْضًا وَكِبَارٌ وَعَكْلَامٌ
 وَقُدُوسٌ وَقَيُّومٌ وَكَافِيَةٌ وَفَارُوقٌ
 وَتَاءٌ زَيْدٌ فِيهِ لَيْسَ لِلثَّانِيَةِ خُذْ هَذَا
 وَلَمْ يَفْرُقْ بَيْنَهُمَا فِي تَذْكِيرٍ وَثَانِيَةٍ

مجموعہ وزان مصاد معروفہ و غیر معروفہ

نظم یا تو گویم سنا مصدر را
 صرف مدخل بشری اخص صغیر و کرب
 سوال نشدہ دعوی درایہ مسعاة
 مد کے و مرجع فعلی ز ہا وۃ غلبہ
 قطبیہ قیلوۃ زیوخ مقدرہ
 کہ چند حسبت ذہاب و صہوبت و لیان
 بیایت سرقہ فسق کدرہ حراماں
 دخول و محجورہ شغل و رحمتہ و مغفراں
 طلب قبول و حیف کراہتہ نزواں
 جبروۃ جبروۃ رغبتہ داں

افکل از ریر فیصل خسری
 گینون از بی هجر خیطی
 طلواء لکونت فرکان خوزلی
 تمشاء تهلوک ازیشا آمده
 کاذب مکذوب مکذوب دان
 علواریتفور و عرفان بخواں
 رفنت خطفی و علوز بخواں
 تهلک باهره حرکت عین دان

اوزان مصادر مبالغه

مبالغه مصدر این است اے ذکار
 قجواں ساکونہ مطیطا شده
 العوب سارور کذاب هکذا
 جبریہ رغیوتی تقطاع شده
 غلبی مشعور اگشت آذمی حیار
 گرتو بشماری زیست و شش بدان
 جبریہ بزرگای میان
 جبریہ دلیلی غلبه همچیاں
 غلبه هجیری غلبی بعد ازان
 غلبه رغیوت مطیطا براں

پس ازین گویم مسائب بزرگار شده بعد تبیان شذوذ اشد عیاں

اوزان صیغه مبالغه اسم فاعل

عَلَيْكُمْ حَذِرٌ ضَحْكٌ مِنْطِقٌ دَالٌ وَضَرَابٌ قَطَاعٌ مَجْزَامٌ زَالٌ

وَشَرِيْبٌ قُلْتُ مَجْزَمٌ بَخْوَالٌ كَذَبٌ ذَبٌ ضُرُوبٌ اَرْحَمِيْدٌ اِيْنٌ بَدَالٌ

بسیار زنده
بسیار قطع کننده
بسیار قطع کننده

بسیار دروغ گوینده
بسیار زنده

بسیار قطع کننده

بسیار زنده

اوزان صیغه اسم مفعول

قَتُوْلٌ جَبْرِيْمٌ وَضَحْكٌ بَدَالٌ وَكَاهٌ قَبْضٌ ذَبْرٌ كَاثِمٌ بَخْوَالٌ

اوزان صیغه صفت مشبه

صَعْبٌ صِفْرٌ صَلْبٌ حَسَنٌ نَدَسٌ مِمٌ حَشِيْنٌ دِيْمٌ حُطْمٌ حُنْبٌ مِمٌ حَبَانٌ

شَجَاعٌ جَبِيْدٌ وَكَابِرٌ اَحْمَرٌ حَبَالٌ كَرِيْمٌ وَكَبَارٌ وَحَلَنَاعٌ دَالٌ

رَوْفٌ عَطَشٌ حَلِيٌّ وَحَمِيْدِيٌّ اِذَا وَحَمْرٌ اَرْحَمِيْدٌ اِيْنٌ بَدَالٌ

وَعَرِيَانٌ وَعَطْشَانٌ وَعَسَلِيْنٌ بَدَالٌ مَسَاحٌ وَكَابُوْسٌ قُدُوْسٌ اِذَا

بِهَظْمٍ حَمِيْدَةٌ بَطُوْرٌ اَنْسَالٌ هَمَّةٌ صِيغَةٌ صَفْتٌ كَشْتٌ اَسْتَمٌ

بسیار مفعول
بسیار جبر
بسیار مفعول

بسیار مفعول

بسیار مفعول

بسیار مفعول

بسیار مفعول

بسیار مفعول

بسیار مفعول

بسیار مفعول

بسیار مفعول

بسیار مفعول

بسیار مفعول

بسیار مفعول

بسیار مفعول

بسیار مفعول

بسیار مفعول

بسیار مفعول

بسیار مفعول

بسیار مفعول

اوزان جمع

اَفْعَلُ اَفْعَالِ فِعْلُهُ اَفْعِلْهُ
 دال شد این جمع قلت قاعده
 وزن او را نظم کہ دم یاد گیر
 فَعْلٌ فُعَالٌ فَعْلُهُ اے ذی کمال
 اَفْعِلْهُ اَفْعَالِ فِعْلَانِ خُواں
 بعد از اں فَعْلًا فَعَالًا دال رقیب
 پس فَعَالًا او فَعَالٌ ہم از دست
 ہم اَفَاعِلٌ وَاَفَاعِلٌ شد ظہور
 شد مَفَاعِلٌ ہم مَفَاعِلٌ اے حلی
 ہم فَعَالٌ ہم فَعَالٌ است زو
 مثل او را یاد گیری و السلام

جمع قلت را چهار است امثلہ
 اَفْعَلُ وَاَفْعَالِ فِعْلُهُ اَفْعِلْهُ
 دال بر زائد زِدْہ دانی کثیر
 فَعْلٌ فُعْلٌ فُعْلٌ دانی فِعَالِ
 فِعْلُهُ ہم فِعْلُهُ فِعْلَانِ دال
 پس اَزَالِ فَعَالًا اَمِ حَبِيبِ
 زو است فُعْلًا و فُعْلٌ نیز زو است
 یاہ مشدود فَعَالًا فِعْلٌ
 دال تَفَاعِلٌ ہم تَفَاعِلٌ کولی
 ہم فَعَالٌ ہم فَعَالٌ بہت زو
 شد فَعَالًا اَفَاعِلُهُ تمام

کتابت مملکت

محمد عبد حکیم شرف قادری

مکتبہ شادریہ © لاہور

خطبہ اعلیٰ

اعلامیہ
ملتان

قراردادی

ضروری
ہدایات

اخباری
سرخیاں

جھلیکیاں

تراشے

کنز الایمان
ترجمہ قرآن

المبین
۱۳/۵۰

سنتی ہمشتی
زیور ۲۱/۰۰

اسلامی زندگی
۹/۰۰

ہمارا اسلام
۱۲/-

فتاویٰ عالمگیری (دہلی)
۴۰۰/-

تذکرۃ المحدثین
۱۶/۵۰

فتح القدر عربی
۶۰۰/-

مدارج النبوة
۹۹/-

تذکرۃ اکابر اہل سنت
۳۰/-

تعارف علماء اہل سنت
۱۸/-

احکام شریعت
۱۵/-

فتاویٰ رضویہ ۵ جلد
۲۲۵/-

باغی ہندوستان
۱۸/-

فتاویٰ نوریہ ۲ جلد
۶۰/-

سیر رسول ربی
۱۸/-

بہار شریعت
۱۰۰/-

۶۱۹۷۹ / ۵۱۳۹۹

فہرست

ملفوظات اعلیٰ حضرت
۲۱/-

مقام سنت
۷/۵۰

ذکر بالجبر
۹/-

انوار الحدیث

اغثنی یا رسول اللہ
۶/-

حدائق بخشش
۱۲/-

کوثر الخیرات
۱۶/۵۰

اقامۃ القیام
۲/۵۰

تحریک آزادی
ہند اور السوا الاظم
۱۶/۵۰

رکن دین
۶/-

خطبات
آل انڈیائی کالج
۶۱/-

سنتی کانفرنس ملتان
پس منظور
۱/-

سنتی کانفرنس ملتان
رونداد
۲/-

تبیین ایمان
۲/۲۵

جلال الصدر
۲۷/-

افکار حق
۶/-

میلاد نبوی
۱/-

زلزلہ
۹/-

زیروزبر

زلف و زنجیر
۱۲/-

امتیاز حق
۷/۵۰

شرح الصدر
۱۸/-

کنز الایمان
ترجمہ قرآن

المبین
۱۳/۵۰

سنتی ہمشتی
زیور ۲۱/۰۰

اسلامی زندگی
۹/۰۰

ہمارا اسلام
۱۲/-

فتاویٰ عالمگیری (دہلی)
۴۰۰/-

تذکرۃ المحدثین
۱۶/۵۰

فتح القدر عربی
۶۰۰/-

مدارج النبوة
۹۹/-

تذکرۃ اکابر اہل سنت
۳۰/-

تعارف علماء اہل سنت
۱۸/-

احکام شریعت
۱۵/-

فتاویٰ رضویہ ۵ جلد
۲۲۵/-

باغی ہندوستان
۱۸/-

فتاویٰ نوریہ ۲ جلد
۶۰/-

سیر رسول ربی
۱۸/-

بہار شریعت
۱۰۰/-

۶۱۹۷۹ / ۵۱۳۹۹

فہرست

ملفوظات اعلیٰ حضرت
۲۱/-

مقام سنت
۷/۵۰

ذکر بالجبر
۹/-

انوار الحدیث

اغثنی یا رسول اللہ
۶/-

حدائق بخشش
۱۲/-

کوثر الخیرات
۱۶/۵۰

اقامۃ القیام
۲/۵۰

تحریک آزادی
ہند اور السوا الاظم
۱۶/۵۰

رکن دین
۶/-

خطبات
آل انڈیائی کالج
۶۱/-

سنتی کانفرنس ملتان
پس منظور
۱/-

سنتی کانفرنس ملتان
رونداد
۲/-

افکار حق
۶/-

تبیین ایمان
۲/۲۵

جلال الصدر
۲۷/-

میلا دینوی
۱/-

زلزلہ
۹/-

زیروزبر

زلف و زنجیر
۱۲/-

امتیاز حق
۷/۵۰

شرح الصدر
۱۸/-

ن. 7
262

262 - 0

قانون پختگی حیوانی

262/2

امام العصر والنجوم مولانا نور الحسن رحمہ اللہ تعالیٰ

مکتبہ شادریہ © لاہور